

A Grál
avagy mire képes a szeretet
Georg Kühlewind

Fordította: Böszörményi László
A fordítást ellenőrizte: Fenyő Ervin

1. Az ajándékozó őserő története

Képzeld el, hogy egy mai ember, a korunkra jellemző képességekkel, de a kor technikájának legcsekélyebb segítsége nélkül betéved egy őserdőbe – pontosabban, egy több ezer évvel ezelőtti őserdőbe –, hatalmas, azóta kihalt állatfajokkal és megfelelő növényzettel. Vajon túlélné-e ezt képzeletbeli emberünk?

Aligha. És már ebből levonhatjuk a következtetést, hogy az archaikus ember másmilyen, az akkori viszonyoknak megfelelő képességekkel rendelkezett. Az archaikus ember *participáló tudatban*¹ él, képes együtt élni a természettel, tudomány nélkül is tud bánni az anyagokkal, elemekkel, növényekkel és állatokkal – amiről meggyőzhetnek bennünket az ősi tudás és az etnológia ránk maradt termékei, például a kerámia, az építészet, a metallurgia, a gyógynövény-nemesítés és az állattenyésztés területén. Ezek a képességek *adottak* voltak, analitikus tudomány nélkül. Nem az ember szerezte meg őket, különben nem veszték volna el a történelem során. Őstudás, ösképesség, nem tudatosan megszerzett és továbbadható tudás volt ez, amely az azóta elveszett megismerő érzésen alapult.

Elképzeld, hogy ezek, az archaikus kultúrában élő kisközösségeknél máig fellelhető képességek a semmiből alakultak volna ki fokozatosan, hiszen nélkülük lehetetlen lett volna a túlélés. Eleve adottnak kellett lenniük, az élet egyéb feltételeihez hasonlóan, ugyanúgy, ahogy a víz, a levegő, a növények, az állatok, a meleg stb. adott volt.

Amit ma „gondolkodásnak” nevezünk, a tájékozódás képessége emberi erőfeszítés nélkül állt rendelkezésre ebben az adott, készen talált világban sugallatok, inspirációk formájában, mondhatni ösztönösen. Ez a képesség adott volt, ajándék, amire nem kellett törekedni, mert a lelki-szellemi erőfeszítéshez önálló Én-re van szükség, ami egészen bizonyosan nem létezett az ősi időkben. A mai kisgyerekeknek sem kell „törekednie”, hogy „megtanulja” anyanyelvét, hogy felegyenesedjék, hogy fogni tanuljon – noha örömet okoz neki, amikor először sikerül valami, és az elsajátított új mozdulatot örömeiben ismételteti, „gyakorolja”. Ehhez hasonlóan működhetek az ősi ember tudati képességei. Senki sem kérdezte az élet, a lét mélyebb értelmét sem, mert sugallatok, belső irányultság révén az is adott volt. Még az adottságok iránti hálaérzet is az emberi tudat fejlődésének valamivel későbbi szakaszához tartozik. Ebben a hálában fejeződött ki, hogy az ember a létet, és minden belső és külső adottságot ajándéknak érzett². A hálaérzeten keresztül fedezte fel először az adott, az ajándék értelem hordozó forrását, az istenséget. Ha a lét értelemmel teli volt és beszélt hozzá, akkor annak forrása nem kevésbé.

Felismerni, megérezni, hogy amit ajándékba kaptunk, az valóban ajándék, ez az öröm eredeti érzése, az „ősöröm”, a létezés öröme³. A kisgyerekeket gyakran tölti el ez az öröm. Ez az élmény azt is jelenti, hogy az ember már nem teljesen azonos a léttel, hanem eltávolodott tőle, épp olyan mértékben, hogy örülni tud neki. A létezés iránt érzett hála és öröm a tőle való elszakadás kezdetére is utal, az ember kilépett az adott világból, azért, hogy visszatalálhasson hozzá az érzésben.

A kettészakadás kezdete az Ószövetségben a tilalom formájában jelenik meg, amely megtiltja, hogy az ember egyék a Kert közepén lévő fa gyümölcséből (Mózes I. könyv, 2,16,17).

¹ Ezt a fogalmat az etnológia a XX. század elején vezette be az archaikus népek tudtának jellemzésére. A világban való szerves részvételt akarja kifejezni, olyan tudatra utal, amely nincs elválasztva a világtól. Helyesebb lenne „participáló tudatlanságnak” nevezni, mert éppen a tapasztalások tudatossá válása az, ami hiányzott. Az ember teljesen beleolvadt a tapasztalásaiba.

² Az ismeretelméleti „adott” fogalmát itt ontológiai értelemben használjuk, ami kapcsolódik a filozófiai gyakorlathoz, vö. F. Schwarzkopf: *The Metamorphosis of the Given*, Frankfurt / Berlin / Bern / New York / Paris / Wien 1995.

³ Vö.: Dante: *Isteni színjáték*; Paradicsom XXXIII, 70, idézet a 10. fejezetben (a Rejtett Grál)

Ez a kettősség vagy megkülönböztetés azonban hatástalan marad mindaddig, amíg az ember „egyedül” van, amíg férfi és nő egyben, amíg a nemek nem váltak szét (*Mózes I. könyv* 1,27). *Egyetlen* fáról van szó, amely csak a bűnbeesés által válik ketté: a tudás fájává és az élet fájává. Közvetlenül a tilalom után mondja Isten: „Nem jó az embernek egyedül lenni: szerzek néki segítő társat, hozzá illőt.” (*Mózes I. könyv* 2,18). Először fordul elő, hogy Isten arról beszél, hogy valami nem jó; addig minden teremtményt jónak, sőt „igen jó”-nak talált.

Isten ezek után az emberrel adta nevet a melegvérű állatoknak (*Mózes I. könyv* 2,19-20); de ez még nem a megígért „hozzá illő segítő társ”. Ezt követi az asszony teremtése (*Mózes I. könyv* 2,21-22), és ez jelenti a segítséget a vele egyszerre megteremtett férfinak, aki először szólal meg – hogy az ember előzőleg hogyan nevezte meg az állatokat, arról nincs leírás. A történet mögötti zsidó legendáról a *Korán* többször és részletesebben számol be (*Korán* 2,30-tól), mégpedig az újonnan teremtett nemek szerepével összefüggésben (*Korán* 7,19-től, 20,121-től).

A *Korán* ábrázolása szerint az ember Allah tanításából tudja az állatok és dolgok nevét: ez ugyan közvetlen tudás, de már magában hordozza az exodus⁴ csíráját is. Azért tudja megnevezni az állatokat, mert már nincs velük teljes egységben. A megnevezéssel kitagolja őket az egységből, mint ahogy amikor a kisgyerek megnevez valamit, azzal egyszersmind ki is tagolja azt, ill. a megfelelő fogalmat az egységesen átélt világból.

A következő lépés – miután az előzőek nem segítettek az emberen – a nemek szétválasztása. Ez a szétválasztás okozza azt a sebet, amely képessé teszi az embert az *első szeretetre*, amely mindenekelőtt a nemek természetes vonzódásában mutatkozik meg. Ez tereli el az ember „figyelmét” vagy odaadását a természeti világ további területeiről és a szellemi világról, és így növeli a belőlük való kivonulás mértékét. A két hátrahagyott világ mostantól a másik nemben mutatkozik meg, a másik nemnek szóló „Te”-ben. Ez a „Te” képviseli mind az érzékelhető, készre teremtett világot, mind annak szellemi „jelentését” – az ember mindkét világ részese. Az első „Te”, az istenség, fokozatosan háttérbe szorul. Az első szeretet a szétválasztás okozta sebből jön létre, és minden megformálódás elválasztás, elszakadás, és ezért seb. Az első szeretet az egység helyreállítására való törekvés ereje, amely az érzékelhető vagy szellemileg *adott* világ felé fordul.

Az exodus harmadik, döntő lépése a bűnbeesés, amely csak a nemek szétválasztása révén válik lehetővé – az androgén⁵ ember nem volt megkísérthető, „immunis” volt rá. Így lép be az ember az érzékelhető világba. Fokozatosan jelenik meg számára, abban a mértékben, ahogyan csökken az a képessége, hogy az érzéketeket egy értelem jeleként, jelentéseként ismerje meg, és ahogyan az addig megismerésre használt erői a megismerés helyett egyre inkább a kötődést szolgálják ahhoz, amit az ember - aki már nem az igazságnak megfelelően ismer meg - észleleti vagy érzéki világnak nevez. A *Korán* és az *Ótestamentum* utalásai szerint (*Mózes I. könyv* 3,2) az ember ráébred a nemiségére: az érzékiség lényegére – a szó kettős értelmében.

Hogy miért beszél a *Genesis* (2, 18) „segítségéről”, azt a fentiek alapján a következőképpen érthetjük: minden korábbi elválasztó mozzanat – az állatok megnevezése, a Fa gyümölcsének megevésére vonatkozó tilalom – ellenére, az ember még nem volt képes a *szeretetre*. Ahhoz még túlságosan szerves része volt az egésznek, még sértetlen volt. Az új seb – az *Ótestamentum* meglehetősen drámaian ábrázolja – legsajátabb részétől választja el és teszi egyben őt magát is részlénnyé, elválasztottá attól, akihez tartozónak érzi magát, akihez vonzódik, a „húsomból való húshoz”⁶. Az új seb kettészakasztja magát az embert. Így jön létre ebben a

⁴ kivonulás

⁵ egynemű

⁶ Károli Gáspár fordításában: „csontomból való csont, és testemből való test”

lényben a vágy vagy kívánság, a természetes első szeretet. Mostantól adott a rokonság érzése és az egyesülés keresése. Az utódok létrehozásában megoszlanak a szerepek.

A nemek szétválasztásával indul meg fokozatosan a világ és az ember valóságos szétválásának folyamata. Az archaikus népek máig olyan közel vannak a világhoz, hogy tárgyi tudás és tudomány nélkül hozzák létre kultúrájukat és biztosítják túlélésüket. Ha valamikor egyik voltak is a világgal, részei voltak is a világnak, ma ez egyre kevésbé sikerül nekik, mert a civilizáció egyre inkább kiterjeszti lakóhelyükre hatását. Másrészt a szétválasztás és a szerepek megosztása az utódok létrehozásában többleterőket szabadít fel: a megismerés és az alkotás erőit. Ezek alkotják a specifikusan emberi lét alapjait, és állnak rendelkezésre mint szabaddá váló élet- és érzékenység-erők a felnövekvő és eszmélő Én-lény számára. Ezek az első szeretet erői, amely magába foglal minden adott rokonságot, a mikró- és makrokozmosz közötti hasonlóságot is, amely összeköti az embert az őt körülvevő világ minden dolgával⁷.

Az alapvető szétválás teszi először lehetővé az élethez és a túléléshez szükséges ajándékok – és az ajándékozó lények – „megismerését”. A kétneműség által az ember egyszersmind kísérhetővé válik, és meg is kísértetik. Kihajt az elválasztásnak a tilalomban rejlő csírája.

A kereszténység megjelenéséig – beleértve a kiválasztott előfutárokat is – a szociális és a megismerési élet az első szeretet erőire épül. A mózesi törvény összefoglalja az első szeretet alapjait, és ennek megfelelően rendezi el az emberek együttélését. Az archaikus megismerés, a technikai, gyógyászati és államalkotási-szociális vívmányokkal együtt, a világ elválasztott részeinek egymáshoz való affinitásából jön létre.

Az elválasztáshoz vezető erő azonban tovább működik a szétválasztott részekben. Maga az emberi tudat is kettéhasad, valósággal atomizálódik, elveszti egységét és integritását. Már Buddha is beszélt a „résztudat”-ról⁸.

Isten szava: „Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek néki segítő társat, hozzá illőt” (*Mózes I. könyv 2,18*) - ezek szerint kettős jelentést hordoz. Van egy harmadik jelentése is, mely csak később érik be. Az első jelentés abban áll, hogy az ember egyedüllétében⁹ még nem teljesen

⁷ Vö. Rudolf Steiner: *Das christliche Mysterium*, GA (összes művei) 97, 1906. január 30-i előadás.

⁸ “Ha a látás belülről töretlen, testvérek, és kívülről nem lépnek formák a látókörbe, akkor nem is jön létre megfelelő egymásba-kapcsolódás, és nem kerül sor a megfelelő résztudat kialakulására. Ha a látás belülről töretlen, testvérek, és kívülről belépnek a látókörbe a formák, és nem jön létre megfelelő egymásba-kapcsolódás, akkor nem is kerül sor a megfelelő résztudat kialakulására. De mihelyt, testvérek, a látás belülről töretlen és kívülről belépnek a látókörbe a formák, és létrejön egy megfelelő egymásba-kapcsolódás, akkor így sor kerül a megfelelő résztudat kialakulására. A forma, mely az így alakultnak sajátja, az érzéshez való tapadás-rész szerint áll be, az észlelet, mely az így alakult sajátja, az észlelethez való tapadás-rész szerint áll be, a különbségtevések, mely az így alakultnak sajátja, a különbségtevésekhez való tapadás-rész szerint áll be, a tudat, mely az így alakultnak sajátja, a tudathoz való tapadás- rész szerint áll be.” *Buddha beszédei* (München, 1922)

⁹ Figyelemreméltó, hogy az egyedül szó gyökere a mindent átfogó egy-ségre utal.

ember, még nem teljesen Isten „képe és hasonlatossága” (*Mózes I. könyv* 1,27), mert még nem képes szeretetre, se az első, természetes, se a második, egyéni-alkotó szeretetre. Az első a szétválasztás okozta sebből fakad, a második a seb gyógyításából, a szétválasztás individuálisan teremtő legyőzéséből. Isten szavának második jelentése, hogy a szétválasztásban élő embernek közösségre van szüksége az emberi léthez. Ezért vannak a bibliai imák többes számban, akárcsak a közösség formálás alapmeditációja a *Máté evangélium* 18. fejezet 19-20. versében. A kettő vagy három ereje nem az egyéni erők összege, annál sokkal nagyobb. Az Én csak egy másik Én-en, egy „Te”-n keresztül tud magára ébredni. Az első Te természetesen maga az Istenség. De ez a Te túlságosan hatalmas ahhoz, hogy az ember el tudná viselni – már ameddig egyáltalán valóban tapasztalja.

Az ajándékozó őserő, amelynek a vallásos felfogás szerint minden köszönhető, megszólítja az emberi közösséget. Keresztény metamorfózisát¹⁰, a tápláló, gyógyító, üdvözítő, halhatatlanságot adó Grált, egy különleges közösség óvja és gondozza, amely a tőle származó útmutatásokat is átveszi.

A szétválasztásban élő ember tapasztalja az adományokat, a Grál talán legnagyobb adományát is: magát a Grál ideáját.

¹⁰ Átalakult formáját

2. A Grál és Amfortas

*daz was ein dinc, daz hiez der Grál,
erden wunsches überwal.¹¹*

*Ez a dolog, a neve Grál,
földi vágyak fölött áll¹².*

A Grál, a beszélő dolog, a kehely vagy a kő képében az ajándékozó őserő jelenik meg újra, megváltozott, keresztény, sűrített, koncentrált és individualizált formában – mintha az emberi lét régi, a bűnbeesés óta működő forrása új működési lehetőségeket keresne a közösség különleges feltételei között. Ez a közösség csak akkor tud megfelelni a neki támasztott követelményeknek, ha arra törekszik, hogy helyreállítsa az élet elveszett paradicsomi tisztaságát. A tisztaság azt jelenti, hogy kiolt, leküzd vagy átalakít minden, az egoizmus, az önzőség jegyében fogant ösztönös jellegű lelki kényszert, vagyis mindazt, ami a bűnbeesés következtében lehetővé és valósággá vált. Különösen érvényes a tisztaságra való törekvés a nemek közötti szeretetre: A Grál- királynak tiszta, szűzies szerelemben kell élnie feleségével, a közösség többi tagjának pedig tartózkodnia kell a nemek közötti szerelemtől. Mert az ősi szétválasztás, amely a paradicsomi megkísértéshez vezetett, a nemek szétválasztása volt, és a kísértés minden jel szerint a nemek közötti szerelem területén játszódott le.

A Grál ugyanazokkal a tulajdonságokkal rendelkezik, mint a paradicsomi őserő képességei: halhatatlanság – de legalábbis hosszú élet –, gyógyító hatás bármilyen betegségre, a feltámadás ereje, hasonlóan a fönix madárhoz, és az, hogy amilyen eledelt csak kívánnak tőle, megadja. Az egész emberi életet a Grál táplálja – mint egykor az őserő a Paradicsomban, ahol nincs szükség emberi munkára, nem léteznek a szülés fájdalmai, nincs halál.

A Grál közösség, Wolfram von Eschenbach ábrázolásában, válságban van. Amfortas király nem tudta megőrizni az első szeretet erőiből a szerelem tisztaságát, és olyan ágyéksebben szenved, amit sem a Grál sem a világ egész orvostudománya nem tud meggyógyítani. Ez a gyógyíthatatlan seb maga a nemek szétválasztásából és az azt követő kísértésből eredő ősi seb, a kettészakadás, amely fokozatosan terjedő betegséggé válva egyre több szenvedéssel jár. Amfortas a Grál király, az emberi nem dísze, kendőzetlen, enyhítetlen formában szenved el az emberiség sebének. Az ismeretes, tudatosan vagy megsejtéseken alapuló akkoriban szokásos gyógy módok az ő esetében kilátástalanok. Fájdalmai követik a csillagok járását, különösen a Szaturnusz állásától függenek: A seb nem más, mint a régi erők elégtelensége. Az első szeretet, amely maga is sebből, az elválasztás sebéből keletkezett, nem elégséges többé. Az egységből kivált részek közötti kapcsolat tisztátalanra vált, és az első szeretet nem tudja helyreállítani a tisztaságot, mert a kapcsolathoz hasonlóan ő maga is elvesztette tisztaságát. Az ősi seb ezért enyhítetlen erővel szakad fel. A bűnbeesés abban áll, hogy a tudat, az emberi lélek nem megfelelő módon olyasmihhez is hozzáfér, amit megfelelő módon egyáltalán nem, vagy csak részlegesen és eltorzítva tud megismerni. Így jön létre az ember számára az egész érzéki világ, az érzéki szerelemmel együtt. „Érzéki”-nek azt a lelki állapotot vagy tudati mozdulatot nevezhetjük, amely a valóságnak csak kis részét fogja át – ezt nevezzük érzéki vagy észleleti világnak – de ezt az egésznek tartja, miközben ki nem használt megismerési erői vágyak alakjában a részvalóságához láncolják. Ez az érzékiséghez való ragaszkodás eredete.

¹¹ Wolfgang von Eschenbach: Parzival, V. könyv, 235, 23-24

¹² Böszörményi László fordítása

A fenti okok miatt a Grál éppen ezt a sebet nem tudja meggyógyítani, viszont a szenvedő Amfortas életét akarata ellenére meghosszabbítja. A szenvedés az Én, az érzésben működő figyelem betegsége. Mivel az érzés maga a seb okához kötődik, a lélek önmagát tartja fogva ebben a helyzetben. Ezzel itt az ideje, hogy az ősi sebesülést ne az első szeretet erőiben, az egykori tisztaság helyreállításában keressük – amely igyekezet ezért csődöt is mond Amfortasnál –, hanem új módon, a *tudati lélek*¹³ mozdulásában.

A Grál, az egyetlen „dolog”, amely beszél – írás jelenik meg rajta, amely, miután elolvasták, kiálszik –, megadja az útmutatást: Egy kérdés tudná a sebet meggyógyítani és ezzel a válságot leküzdeni.

¹³ Ld. a következő fejezetet.

3. Az öntudati lélek

A tudati vagy öntudati lélek akkor jön létre, amikor a szabad figyelem találkozik önmagával – függetlenül a testtől. A figyelem az Én „szubsztanciája”, ő maga az Én, egész elszenvedett sorsával együtt.

A tudati lélek megjelenése a Logosz testté („hússá”) válása¹⁴ révén vált *lehetővé*, azáltal, hogy a Logosz elem kétféle módon van jelen az emberi lényben: a lélek mennyországában; tudatfölötti, szellemi részében, ahol kezdettől fogva mindig is jelen volt, és a testhez, a „húshoz” kötődő hétköznapi lélek alapzatában – a „húsban”. A Logosz kétféle jelenlétével a nyiladozó tudati lélek a kettősség jegyében áll. Imádsága a kétely, képessége a kérdés. A tudati lélek *lehetőségének* ismertető jegye a tudatnak az a képessége, hogy rálásson, reflektáljon önmagára, a lélekre, még ha ez adott formájában korlátozódik is a tudati folyamatok múltjára, és nem terjed ki a jelenlét átélésére. Utóbbi éppen a tudati lélekkel jelenik meg, amikor a szabad figyelem megtapasztalja önmagát a jelenben. A múlt mindig *tárgyává* válik a szabad, jelenléti figyelemnek.

A testtől – a testhez kapcsolódó önérzéstől – független öntudat a két Logosz elem önmagával való találkozásában és eggyé válásában jöhet létre, esetleg csak egy pillanatra, egy intuíció felvillanásában vagy egy észlelési képhez való odaadottságban. Az ember mindkét esetben „megfeledkezik magáról” – ugyanis a hétköznapi énjéről –, mert eggyé válik felső Énjével. Ha élményéről később számot ad, akkor annál pontosabban tudja, hogy mit tapasztalt, mennél jobban „belefeledkezett”.

A tudati lélek önmegvalósításának az ilyen pillanatokban az a feltétele, hogy a figyelem korlátlanul felfokozódjék, és így megtapasztalhassa önmagát: „Amire figyelek, az – az aktív, koncentrált figyelem *tárgya* – én vagyok.” Ez az ember harmadik, szellemi születése.¹⁵

Az Én önmagára, öntudatra ébredése szellemi tapasztalás, a legalapvetőbb szellemi tapasztalás, és mint ilyen teremtés, az újabb kori teremtések, de úgy is mondhatnánk, a szabadság összes ellentmondásával. Az ilyen jellegű teremtésnek nincs oka, maga válik ős okká, kezdetté, amely semmi egyébbe nem vezethető vissza. Míg a Kereszténység előtti kultúrák ideái, művészeti vagy etikai alkotásai emberfölötti forrásokból adódó sugallatok, inspirációk, mint az ószövetségi tíz parancsolat, kiválasztott egyének, mint Mózes közvetítésében, addig a Logosz testté válását követő keresztény kor, de különösen a XV-XVI. század utáni idő alkotásai magukon hordozzák az alkotó individuum kézjegyét. Nem mintha forrásukat a földi-emberi szinten kellene keresni, de az ember földi lényének először meg kell járnia az utat az ősforráshoz, azután merítenie kell ebből, majd visszafelé is be kell járnia az utat a földi kifejezés egyéni megformálása érdekében. Ezért sokkal kevésbé egyéniek és könnyebben utánozhatóak a régi kultúrák művészeti alkotásai, mint a nyugati, keresztény kultúráéi. Az érzékfeletti szinten lejátszódó teremtés aktusa éppúgy rejtett marad a hétköznapi tudat számára, mint a teremtő erők működése a nemzésben.

Az öntudat keletkezésének egész folyamata rokon a még androgén ember eredeti szaporodásával, amelyben úgy működött tovább az isteni teremtő erő, ahogy egy először kiváltott hullámból egyre újabb, de egyre kisebb, folyamatosan lecsengő hullámok jönnek létre. Természetesen minden öntudat nélkül, az ember még elválaszthatlan tudatban élt az istenekkel.

¹⁴ Vö. Georg Kühlewind, *Die Erneuerung des heiligen Geistes (A Szent Szellem megújulása)*, Das Fleisch (A hús) c. fejezet, Stuttgart 1992.

¹⁵ Vö. Georg Kühlewind, *Weihnachten (Karácsony)*, *Die drei Geburten des Menschen (Az ember három születése)* c. fejezet, Stuttgart 1990

Az önmegismerés lehetőségét általában elmulasztjuk. Ami hiányzik hozzá, az nem annyira a megismerés – ez a Logosz elem átlátszóságában adva van –, mint az önmagunk. „Ismerd meg magad”¹⁶ azt jelenti: teremtsd meg magad! Az Én a felfokozott figyelemben teremti meg magát, ha az eléggé erőssé válik ahhoz, hogy megtapasztalja önmagát – addig az átlátszó figyelem annak az én-nek „közvetíti” tárgyait, amely az öntapasztaláson létrejön, beleértve a hétköznapi én-t is, amelyben a szabad, formától mentes figyelem megtapasztalja a test körüli érzeti burkot. A valódi vagy igazi Én teremtése a szabad figyelem magasabb régióiban történik. A figyelem a magasabb, igazi Én ajándékba kapott szubsztanciája. Ezt gondolatilag is beláthatjuk, ha tekintetbe vesszük, hogy minden, amit a figyelem „közvetít” már magán viseli az Én jegyét, „színét”, jellegét. Anélkül, hogy utána kellene gondolnunk, pontosan „tudjuk” – közvetlenül érezzük –, hogy legyen az tapasztalat, észlelet, gondolat, emlékezés vagy képzet, minden, ami a tudatban megjelenik a *miénk*, a mi tapasztalataink a mi észleleteink stb. Ezt nem a tartalmakon ismerjük fel, hanem a kísérő érzés jellegén.

Az Én megteremtése alulról, a közönséges ego-tudatból, a test körüli érzeti burok élményéből indul ki. A Logosz testté válása óta ebben is lakik egy szikra a Logoszból. Ezért tud az ember a léleknek ebből a részből is elindulni, elkezdeni a szabad figyelem erősítését a tudati gyakorlásban. A szabad figyelemnek való odaadottságban az ego egyre inkább „megfelekedzik magáról”. A gyakorló nem érzi se a testét se a székét, esetleg a fájdalmairól is megfelekedzik: a tudat súlypontja a gyakorlat témájára helyezkedik át. Mivel a figyelem maga az Én, a gyakorló egyre inkább azonossá válik a témával. Ami homeopátiás mértékben a figyelem minden pillanatában megtörténik; a tárggyal való azonosulás – amely ebben a pillanatban már nem tárgy –, a gyakorlásban hosszasan tartó állapottá válik. Ha a figyelem ereje még tovább fokozódik, akkor önmagát is megtapasztalhatja a tárggyal való azonoságban. Ebben az élményben ébred fel először a testtől független *Én vagyok*.

Ha a figyelmünket *akaratlagosan* öntjük témákba, akkor fokozatosan feloldódnak a lelki szokásformák, amelyek maguk is megformált akartból alakultak ki. A hétköznapi tevékenységekhez kötődő ön-ézés is oldódni kezd, a figyelem egyre inkább a tevékenység irányába fordul. A témához való fordulás feloldó erejének nagyobbak kell lennie a hétköznapi én, az ego lelki formáit létrehozó erőnél. A feloldó forma-erő, immár forma nélkül, átalakul a magasabb Öntudat erejévé: éppen ezáltal születik meg a magasabb Én, amely önmaga tudata is, öntudat, önmagát megtapasztaló figyelem. A formákban kötött erő megtanult forma nélkül megmaradni és formától szabad Énné válik. Így jelenik meg az ember magasabb lénye, amely eddig figyelemként élt, magában hordozva a rejtett tanút. Most válik az igazi tanúvá, aki nem magafeledten, hanem tudatosan tanúskodik a jelenlétben.

Miután az ősz seb létrejött, az ember az első szeretet erejével az *adott* világ felé fordult, gyógyulását, részleges mivoltának kiegészítését az észlelhető világ adottságaiban kereste, legyenek azok érzékiek vagy szellemiek. Mindezt öntudatlan tisztánlátás – úgy is mondhatnánk, „tisztán ézés” – segítségével. Ha az ego figyelme *aktivizálódik*, vagyis képes gondolat vagy képzet formájában maga teremteni meg témáját, akkor utóbbi ugyanaz a figyelem hozza létre, amely a témára koncentrálna. Ezért alkalmas ez a folyamat a leginkább arra, hogy a figyelem találkozhasson önmagával.

Ez azt jelenti, hogy az ego már nem az adottban, hanem a figyelem szabad részében keresi integritását. A szabad figyelem – ami nem más, mint amit az ember magasabb lénytagjainak¹⁷ neveznek – kapcsolatban áll az egész szellemi világgal. A lénytagokból aszerint individualizálódik, kerül az ember saját fennhatósága, gondozása alá valamennyi, hogy melyik

¹⁶ A delphoi jósa jelmondata

¹⁷ Ld. Rudolf Steiner idevonatkozó írásait, mint pl. *Die Theosophie* vagy *Die geistige Welt im Umriß*

szinten játszódik le az Én ébredése, a figyelem találkozása önmagával. Így veheti át az ember az emberfölötti lények által előkészített és idáig az ember helyett gondozott *örökségét*.

A szabad figyelem ez idáig nem volt öntudatos, ezért az ego szintjén, a hétköznapi tudatnak megfelelően átalakulva, letompulva vált tudatossá az, amit „közvetített”. Mennél magasabb szinten jön léte az új öntudat, annál magasabb szintű szellemi tapasztalásokra és megismerésekre juthat az ember: A „közvetített” azon a szinten válik tudatossá, amelyiken az éppen aktuális legmagasabb szintű én-élmény létrejön, amelyen az ember öntudatra ébred.

Ez a seb újfajta gyógyítása. Az első szeretetben az ember inkább teremtménynek, a teremtett világ részének élte át magát, semmint „én”-nek. A második szeretetben részleges mivolta a másik irányban, a teremtő Én lények irányában egészül ki, s így maga is teremtővé válik.

Az Én a tudatfölöttiben keresi az erőt, amely feloldhatja és a magasabb tudat részévé teheti a lélek homályos, átlátszatlan részét. Így jön létre az az öntudat, amely magasabb megismerésekre képes.

4. Amfortas és a kérdés

Amfortas sebet a Grál nem gyógyíthatja meg, mert a sebet a Grál alapprincípiumának megsértése idézte elő. De miért gyógyíthatja meg egy kérdés? Nem bizonyult-e hatástalannak a világ összes gyógyszere és gyógy módja, amelyeket csak Wolfram von Eschenbach felsorol?

A külső gyógyszerek, amelyek még a fájdalmat sem tudják csökkenteni, azért teljesen hatástalannak, mert a betegség az Én betegsége. Az a külsődleges igyekezet sem használ semmit, hogy a beteg időnként az Úr tanítványait utánozva halászként viselkedik.

Az ősi erő, az értelemadó táplálék, amely a Paradicsomban a lélegzéssel keresztül működött, amely megtartotta és erősítette az akkor még nem földi testet csakúgy, mint a lelket és a szellemet, a lélegzés, amely egyszerre volt észlelés, belső élet, evés és ivás, ez a Logosz erő a bűnbeesés után követte és egyre jobban megközelítette az embert, leszállt a Földre, földivé, emberré, testté, hússá lett, ebben az alakjában meghalt és feltámadott. A haldokló Istenember vérére felfogták egy edényben, ebből lett a Grál kehely – amennyiben a Grált nem mint követ írják le – amelynek erejét minden Nagypénteken megújítja egy, a Mennyből leszálló galamb. A Grál mítosza így a Kereszténység jegyében áll.

A Kereszténység hatása kezdetben igen nagy, még az első szeretet erőin keresztül, amely azonban az eredeti keresztény *hitben* – amely már nem volt *látás* – már individualizált formában jelenik meg. Az aktív Kereszténység kora csak később, az előkészület után köszönt be, amikor eljön az ideje, hogy az ember *kezdjen*: kérni, keresni, kopogtatni, hogy kapjon, találjon és megnyitassék számára – az istenivel való kommunikáció és kommunió, az isteni segítség elfogadásának mozdulatai. Vége az ószövetségi kornak, amikor Isten megszólítja az embert, mint Mózeset, vagy meglátogatja, mint Ábrahámot. A kezdés képességével együtt születik meg a tudati lélek kialakulásának lehetősége. Ez az első lépés a szabadság felé, éppen ezért veszélyes, kockázatos is egyben.

Az októl való függőség helyzetéből az októl független kezdés, a szabadság felé tett lépés magán hordozza az Én minden ellenmondásosságát. Ha a nem szabad oldalról közeledünk lépésenként a szabadság határa felé, akkor a határ előtti utolsó lépést már szabadon kell megtennünk, különben megint csak továbbtolódik a határ. De ha az utolsó lépés szabad, akkor már a határ túlsó, szabad oldalán tettük meg; a határ így visszakerült, az utolsó lépés mögé. Ez az a lépés, amelyet veszély, kockázat kísér.

Ezen az úton botlik el Amfortas. Segítségre szorul, de olyanra, amely a saját kezdésre való képességét ébreszti fel. Erre alkalmas egy kérdés, mégpedig egy többszörösen is különös kérdés. Aki kérdez, annak *kétféle* pillantása van, a kérdezés ezért a tudati lélek kialakulását előkészítő képesség. A kérdezőnek már tudnia kell valamit, tudnia kell, hogy mit kérdez, és egyszersmind azt is, hogy valamit nem tud – ezért kérdez. Ehhez reflektálni, rálátni kell tudnia, tájékozódnia kell – legalábbis az érzésben – a kérdésben egyszerre jelenlévő világosság és sötétség között. A kérdezés a dualitásban kezdődik, a kérdező bizonyos távolságból lát rá a kérdés tárgyára; az odaadottságnak, az együgyűségnek nincs kérdése. A dualitást a magasabb egységből érkező válasznak kell feloldania és az egységbe visszavezetnie.

Amfortas már jóval a testi seb keletkezése előtt sem tudja megtenni az első mozdulatot, mert Énjében sebződött meg, amelynek pedig fel kellene ébrednie ahhoz, hogy igazi, szellemi öntudatra ébredjen. Ragaszkodik a seb szférájával, magával a sebbel való régi azonosságához, és ez megbénítja benne a kezdésre való készséget. A kérdés – a *megfelelő* kérdés – felébreszthetné ebből a ragaszkodásból, ebből az azonosságból, mert a másik Éntől jövő, és az ő Énje felé forduló kérdés megszólíthatná Én-tudatát. Ezzel megjelenhetne az önmagára eszmélés lehetősége. Nem

maga a kérdés gyógyítja meg, a kérdés csak hozzásegíti ahhoz, hogy felébressze a Grál közelében élve saját Grál erőit, hogy azok meggyógyíthassák. A gyógyulás majd messze túlmegy az egészség helyreállításán: utána Amfortas a Föld legszebb férfijává válik majd.

5. Parsifal és a kérdés

Mindenki tudja a Grál várában, hogy eljön egy lovag. Ha felteszi a kérdést, akkor Amfortas meggyógyul, és a kérdező lesz az új Grál király. A Grál lovagok maguk nem tehetik fel a kérdést; ha feltennék hatástalan lenne, mert a kérdés nem bennük jött létre, hanem a Grálról olvasták le a kérdés szükségességét és gyógyhatását. Egy kérdés, ami nem a kérdezőben magában hajt ki, nem az igazi. Ezért figyelmeztetniük sem szabad az eljövendő lovagot. Egy igazi kérdésnek a lélek középpontjából kell fakadnia.

Csak a csírázó tudati lélek teremti meg először a helyzetet az igazi kérdezéshez és kételkedéshez, mert a kettősség jegyében áll. A lélek két szintjén mozog; a jelenben és a múltban. Az „örök igazságot” csak a jelenben, a jelenlétben érinti. A kérdezés önálló tevékenység, talán az első jele a kezdésre képes embernek, annak, aki megteszi első lépéseit a szabadság felé. A megfelelő kérdésnek a szabadság első fuvallatára kell kihajtania, anélkül, hogy rabul ejtené akár a kérdezőt akár a kérdezettet. Eljött az idő, hogy az ember belsejében megmozduljon az igazság keresésére, és, hogy a kérdés jóvoltából önmagára, az Én tapasztalására ébredjen¹⁸. Aki igazi kérdést tesz fel, az teremt.

Ha Parsifal feltette volna a kérdést a Grál várában tett első látogatásakor, akkor a tudati lélek mozdult volna meg benne: egyrészt, mert a kérdezés kezdés, semmire vissza nem vezethető cselekvés; másrészt, mert a kérdezéshez – ebben az esetben egészen különösen – egyszerre kell együttérzés és távolság; az Én – elsőre összeegyeztethetetlennek tűnő – két alapvonása. Az Én az azonossá válásban képes a határtalan odaadásra, de egyszerre arra is, hogy *tanúskodjék* az azonosságról, anélkül, hogy önmaga megváltozna. A János evangélium „Én vagyok ...” mondatai jelölik ki ehhez az utat, mint pl. „Én vagyok az ajtó”¹⁹.

A kérdezés az átmenet az első szeretettől a második felé; a teremtésbe való belépés előszobájában jelenik meg, legtöbbször két lépésben. Először a figyelem azonossága megszakad az önmagához való visszatérésben, hogy onnan kérdezhessen; azután a kérdés föltevésében és a válaszban létrejön a teljes jelenlét az intuícióban, a meditációban.

Parsifal még nem képes erre a lépésre. Nem azért, mert nincs benne együttérzés²⁰, hanem mert túlságosan is azonosul Amfortas szenvedésével, és így nem képes létrehozni a kérdezéshez szükséges távolságot. Miután Parsifal elmulasztja feltenni a kérdést, kiutasítják a Grál várából. Őt és fél évig keresi majd ezt a helyet, hogy kapjon egy második lehetőséget Amfortas meggyógyítására. Útja során többen is felvilágosítják a Grál váráról és korholják az elmulasztott kérdés miatt, még a pontos kérdést is megtudja. Most tehát már tudja, hogy ha ismét megtalálja a Grál várat, akkor kérdeznie kell, sőt még azt is, hogy mit. Hogyan lehet, hogy ezúttal kérdése hatásos lesz, noha előre felvilágosították? A válasz csakis a hős által megjárt útból lehetséges. Mi történik Parsifallal, miután elhagyta a Grál várat? Mit tesz, és kivé válik útja során?

¹⁸ Vö.: Rudolf Steiner, *Perspektiven der Menschheitsentwicklung*, GA (Rudolf Steiner összkiadás) 204, 1921.IV.16. és 17-iki előadások

¹⁹ Vö.: Georg Kühlewind, *Das Reich Gottes, Die Wirklichkeit des Reiches: Johannes (Isten Ország, Az ország valósága: János)*, Stuttgart 1994.

²⁰ A kommentátorok általában kétféle okkal magyarázzák, hogy Parsifal miért mulasztja el a kérdezést. Egyrészt, hogy nincs benne együttérzés, szívből jövő szeretet. Ennek azonban ellentmond a korábbi történet, amely együgyűként ábrázolja. Mély együttérzést mutat a megölt madarak irányában, nagy empátiával fordul Pelrapeire kiehézzett lakosságához és gyöngéden szereti Condwiramurst. A participáló tudat, amiben él, nem az együttérzést zárja ki, hanem éppen fordítva, a távolságot, ami a kérdezéshez ugyanúgy elengedhetetlen.

A másik értelmezés Gurnemanz tanítására hivatkozik. Gurnemanz arra tanítja Parsifalt, hogy ne tegyen fel „tolakodó” kérdéseket. A Grál megpillantásakor Parsifalnak valóban eszébe jut ez a tanács; de nincs szó róla, hogy ez akadályozná a szenvedő Amfortas megpillantásakor is. Az odaadottsága akadályozza meg a kérdezésben.

6. Parsifal útja

Az, hogy Parsifal nem kérdez rá Amfortas szenvedésére, nem bizonyítja, hogy ne lett volna benne együttérzés. Sokkal valószínűbb, hogy nemcsak hogy volt benne, de azon messze túlmenően is, teljes mértékben azonosult a szenvedéssel és a szenvedővel. A teljes azonosulás állapotában nem lehet kérdezni. A Grál csodájára vonatkozóan azért nem teszi fel a kérdést, mert eszébe jut Gurnemanz tanítása, de Amfortasszal kapcsolatban nem gondol rá. A Grál jelenlétében lezajló ünnepélyes étkezés úgy vonul el lelke előtt, mint egy álom.

Később fokozatosan ébred fel. Már a Sigune-val való találkozásban is erőteljes figyelmeztetést kap. A Jeschute-val és Orilus-szal való második találkozás pedig a tudatlanként elkövetett vétségek jóvátételének jegyében áll. Az Artus tábora felé vezető úton, a hóban világító három vércsepp szemlélésében lép fel belső fejlődésének első fokára. A piros cseppek a fehér havon Condwiramurt, a feleségét juttatják eszébe. Annyira elmerül a földézett belső képbe, hogy teljesen megfeledezik az őt körülvevő világról, nem hall és nem lát semmit. Nem hallja a rátámadó lovag²¹ hangját; csak lovának köszönheti, hogy a rohamozó lovat a szokásos módon ki tudja vetni a nyergéből. Ezután visszafordul a vércseppekhez és ismét elmerül az álmodozásba. A második lovat²² sem hallja, azt sem veszi észre, amikor az úgy a sisakjára sújt lándzsájának nyelével, hogy csak úgy döng. Ismét csak a lova az, aki elfordulván, Parsifal és a vércseppek közé áll, úgyhogy a felocsúdó Parsifal ezt a rohamozó lovat is leveti lováról. Ezután ismét Condwiramur képébe merül. A harmadik lovat, Gawan, egy kendővel leteríti a vércseppeket és így beszédbe tud elegyedni vele, amiből kiderül, hogy az előző két harcot nem is élte át tudatosan, nem emlékszik rá, hogy mikor és hogyan tört össze a lándzsája.

Parsifal itt már igen koncentrált, *aktív* figyelemre képes. Ez a figyelem önmaga hozza létre tárgyát, önmagából. A három vércsepp csak emlékeztető jel, segít beindítani az aktív imaginációt. Condwiramur képe Parsifal képalkotó akaratából jön létre. Teljes figyelme, teljes Én-je beleáramlik a képbe. Szellemi Én-lényegünk megtapasztalásához éppen a figyelem aktív akarására van szükség: az önerőből létrehozott képben a figyelem, az Én felfedezheti saját magát a képpel való azonosságában. A figyelem találkozása önmagával az Én első ráébredése a szellemi Én-vagyok-ra, ez a tudati lélek fölvilágítása. A jelenet leírja az öntudati lélek, a valódi Én első és legfontosabb előfeltételét. Önmagunk megtalálásának alapfeltétele a koncentrált figyelem, mert a figyelem az igazi Én „szubsztanciája”, a figyelem az egyetlen, ami „önmagává” válhat. A figyelem azonos a szubjektummal, vagy legalábbis ugyanabból az Én-szubsztanciából van: azt mindig csalhatatlanul, gondolkodás nélkül is tudjuk, hogy – teljesen függetlenül a konkrét tárgytól, sőt attól is, hogy figyelmünk akaratlagos vagy önkéntelen-e –, figyelmünk bármilyen terméke a *saját* tapasztalásunk – az én tapasztalásom. És a figyelmen kívül, minden más az *ő* tárgya. Mivel minden tapasztalásunk, emlékün, fantáziaképünk, sőt illúzióink is a figyelmünkből szövődik – még akkor is, ha önkéntelen –, minden tárgy belőle fakad, vagy legalábbis ő közvetíti, ezért csak a figyelem ismerhet tárgyaiban önmagára és válhat így *önmagává*, Én-né. Könnyen belátható, hogy még a figyelem *adott tárgyaival* is – mint pl. az érzékszervi észleletekkel – egészen röviden, ha csak homeopatikusan mértékben is, de azonossá kell válnunk ahhoz, hogy a tudatba juthassanak, hogy a tudatot elérhessék. Az azonosságnak ez a pillanata azonban ugyanúgy és ugyanazon okból észrevétlen marad, ugyanúgy átalusszuk, mint az új intuíciókkal való azonosság pillanatait. Ha ezt az azonosságot átelnénk, ha *tanúskodni* tudnánk róla a *jelenben* – ez lenne az Én ébredése, születése, a mindig jelenlévő rejtett tanú átalakulása az *igazi tanúvá*, aki önmagáról is tanúskodik.

²¹ Segramors

²² Keye

Parsifal fejlődésének következő lépése az az elhatározás, amelyre Kundry szidalmi és átkai ébresztik rá. „Mostantól ne érjen semmi öröm, amíg meg nem látom ismét a Grált. Ez szilárd elhatározásom, amelyet kész vagyok egész életemben megtartani. Ha gúny ér azért, mert követtem a lovagi illetan szabályait, akkor ez a tan nem tökéletes ... Most el kell, hogy hagyjalak benneteket, hiszen akkor vettetek fel társaságotokba, amikor még nagy megbecsülésnek örvendtem. Most feloldozlak benneteket minden baráti kötelezettségtől mindaddig, amíg meg nem szerzem, ami elhervasztotta üdvösségem zöldjét. Mostantól keserű fájdalom kísér utamon; szívem indítsa szemeimet sírásra, mert Munsalwäsche várában hagytam azt, ami kitaszított felhőtlen boldogságomból – óh, mennyi tiszta szűz! A Grál fölülmúlja a világ legnagyobb csodáit, de a Grál várának ura keservesen senyved! Óh, szerencsétlen Amfortas, mit segít rajtad, hogy ott voltam nálad!”²³

Ezzel az elhatározással, ami a *második szeretetből* születik, Parsifal a Grál szolgálatának és Amfortas meggyógyításának szenteli életét. Még nem tud mindent, amit tudni kellene, sem a Grálról, sem saját viszonyáról ehhez az egész szférához – ezt csak Trevrizenttől tudja majd meg. Még nyugodtan hazamehetne királyi birodalmaiba, a feleségéhez, a Föld legszebb asszonyához, senki sem venné zokon tőle. Később is bármikor megszakíthatta volna az évekig tartó keresést. De életre szóló döntése, hogy visszataláljon a Grálhoz. Amilyen következetesen, annyira megalkuvástól mentesen követi Parsifal ezt a célt a következő öt évben, megingás nélkül, és végül kétségbeesetten.

Ezt az elhatározást Parsifal egyedül hozza meg, senki se tanácsolja neki, és egyedül is marad vele. A döntés egyedüliségét és önállóságát aláhúzza, hogy elszakad vele Istentől. Mert amikor búcsút vesz Artus táborától és Gawan Isten segítségébe ajánlja, Parsifal kifakad: „Ah, kicsoda Isten? Ha valóban mindenható lenne és ki tudná nyilvánítani mindenhatóságát, akkor nem szégyenített volna meg mindkettőnket ennyire. Mindig híven szolgáltam és reménykedtem a jutalmában. De most felmondom a szolgálatot! Ha ellenségem, hát legyen, elviselem! Barátom, ha csatába indulsz, ne bízz Istenben! Helyezd inkább bizalmadat egy asszonyba, ha biztos vagy tisztaságában és női erényében. A nő szerelme védjen és oltalmazzon a harcban!”²⁴

Nem mintha kételkedne Isten létében, de, amint a Trevrizenttel való beszélgetésben megvallja, gyűlöli. Ezt mondja: „Amióta utoljára jártam ezen a helyen, senki sem látott templomban vagy székesegyházban, ahol Istent dicsőítik. Csak a harcot kerestem és teljes szívemből gyűlölöm Istent, mert ő az oka nyomorúságomnak, és úgy megsokasította, hogy egész boldogságomat eltemette. Ha megsegített volna mindenhatóságában, hogy megszilárdítsam üdvömet, akkor nem süllyedtem volna a nyomorúság mocsarába. Megsebezte férfiúi szívemet; nem maradhatott sértetlen, amikor a nyomorúság rávetette töviskoronáját lovagi hírnevemre, amit vitéz férfiak elleni csatában szereztem. Ez a szégyen azé, aki minden szorult helyzetben segíteni tud. Noha könnyen segíthetett volna nekem, nem tette, akármennyit dicsérik is segítőkészségét.”²⁵

Isten gyűlöletének gondolata főbenjáró vétség a mű keletkezésének korában, és jól mutatja szerzője, Wolfram von Eschenbach, nem mindennapi szellemiségét, amely megengedi számára ezt a merészséget.

Az Artus táborától vett búcsúja után keveset tudunk meg Wolframtól Parsifal további kalandjairól. Az elbeszélés Gawan története felé fordul, Parsifal csak a háttérben jelenik meg. Ridegen elutasítja Orgeluset, aki felajánlkozik neki. A Sigune-vel való második találkozásig élete

²³ Wolfram von Eschenbach, Parzival, Karl Lachmann kiadása, német fordítás: Wolfgang Spiewok, Stuttgart 1981, VI. könyv, 329,25 - 330,3; 330,16-30.

²⁴ Ugyanott, VI. 332, 1-4

²⁵ Ugyanott, IX. 461, 4-26

csak harcokból és győzelmekből áll. Sigune-vel maga tudatja: „Nincs többé semmi örömem; a Grál kínszenvedéssé teszi az életem. Elhagytam a birodalmat, amelynek királyi koronáját viseltem, és a legvarázslatosabb asszonyt, akinek valaha is anya életet adott. Vágyakozom utána, tiszta lénye és szerelme után, de még erősebben vonz a magasabb cél: viszont kell látnom Munsalwäsche-t és a Grált. Ezt még nem értem el.”²⁶

Végül eljut Trevrizenthez, aki felvilágosítja az Amfortashoz és a házigazdájához fűződő rokonságáról. Megtudja, hogy Ither is rokona volt, akit még lovagi élete előtt megölt, az egyetlen ember, aki az ő kezétől pusztul el.

Az elbeszélés ezután ismét Gawan kalandjai felé fordul. Parsifalt Artus táborában látjuk viszont, ahol először tévedésből megküzd Gawannal, majd szándékosan Gramoflanzzal, miközben a harcnak tulajdonképpen Gawan és Gramoflanz között kellene lezajlania. Utána a táborban nagy, általános megbékülés játszódik le, nagy békeünnepe, amelyhez jó néhány eljegyzés is kapcsolódik. A hangulat ünnepélyes, mindenkit átjár az öröm és a szeretet – kivéve Parsifalt. Kétszeres szomorúság tölti el, amely nem engedi örülni, és megerősíti elhatározásában, hogy előbb meg kell találnia a Grált és meg kell gyógyítania Amfortast. Ezért visszahúzódik ünneplő barátaitól, végiggondolja helyzetét, és meghozza következő döntését: hogy feladja a Grál keresését. Feladja a törekvést, de mégsem tér haza feleségéhez, királyi birodalmaiba – ezt eddig is bármikor megtehetette volna. „Mivel nélkülözöm a boldogok tulajdonát – a szerelemre gondolok, amely felvidítja a bús szívet –, mivel nincs részem ebben a boldogságban, egyre megy, hogy mi történik velem. Isten ellenzi, hogy boldog legyek. Ha ingatagság zavarná meg szerelmünket köztem és az asszony között, aki után úgy vágyakozom, akkor talán szerethetnék másik asszonyt. De iránta való szerelmem kioltott belőlem minden vágyat más szerelme és mástól kapott boldogság után, anélkül, hogy vigaszt és boldogságot ajándékozna nekem. Mély szomorúságba süllyedtem. Ajándékozzon a boldogág örömet mindenkinek, aki igaz öröme vágyik! Adjon Isten itt örömet mindenkinek! Én azonban el akarom hagyni a boldogok körét.”²⁷

Parsifal feladja a Grál céltudatos keresését, kiszolgáltatja magát sorsának. Ez a döntő pillanat, útjának döntő fordulata. Mert ekkor, a Grál jön hozzá. Kundry átadja neki a hírt, hogy a Grál kövön megjelent írás szerint, ő a Grál királya.

A rezignáció, a törekvés feladása közismerten jelentős szerepet játszik mindenfajta probléma megoldásban. A problémára való intenzív koncentráció után lép fel, de csak akkor, ha az intencionális, az adott célra irányuló figyelem átalakul „üres” figyelemmé, „elengedi” a célt vagy a témát. Ebbe a pillanatnyi „üres” figyelembe léphet be az új gondolat, az új idea.

Ha szemügyre vesszük Parsifal lemondó beszédének menetét, felismerhető benne a reflektáló jelleg, a tudati lélek lehetősége és előszele. A keresés „feladásában” mintegy felnagyítva jelenik meg a lélek elengedő mozdulata. A törekvést, a gondolkodó keresés erőfeszítését a végletekig kell vinni, a kimerültségig, a kétségbeesésig, hogy a máig is működő ajándékozó őserő a lélek befogadó, üres figyelmében méltó helyet találjon magának, és kiárasztva rá kegyelmét, betöltse. Ahol megszűnik a törekvés, a nem-törekvés lép jogaiba; ahol megtörik a gondolkodás, ott foglalja el méltó helyét a nem-gondolkodás – az igazi gondolkodás.

²⁶ Ugyanott, IX. 441, 4-14

²⁷ Ugyanott, XIV. 733, 1-20

7. Parsifal útja

A Grál várában tett első látogatásakor nem szabad Parsifalt figyelmeztetni, hogy kérdeznie kellene. A második látogatáskor tudja, nemcsak azt, hogy kérdeznie kell, de azt is, hogy mit – ez a kérdés mégsem marad hatástalan. Ez ellentmondásnak tűnik.

Az első látogatásakor Parsifal rögtön két lehetséges kérdés közé kerül: az egyik Amfortas szenvedésére, a másik a Grál csodáira vonatkozhatna. Az első kérdést azért nem tudja feltenni, mert együgyűségében azonosítja magát a szenvedővel. A második kérdés tárgyával természetesen nem tud azonosulni, a kérdést azért mulasztja el, mert eszébe ötlik Gurnemanz tanítása. Már Sigune megemlíti mindkét kérdést második találkozásukkor. A második kérdés elmulasztása tulajdonképpen Parsifal hibája, figyelmen kívül hagyhatta volna a konzervatív lovag tanácsait. Ez esetben bizonyára képes lett volna az első kérdésre is, megkérdezhetné volna, hogy miért nem segíthet a Grál Amfortasnak. Isten ellen való lázadásában leszámol mindenféle engedelmességgel és ettől fogva teljes szabadságból cselekszik. Nem követ se parancsot, se szabályt se tanácsot, Trevrizent tanácsát sem fogadja meg. Amikor Istennel vitázva cselekszik, csakis legbelsőbb önmagából teszi.

A második látogatáskor Parsifal már olyan jól tud koncentrálni, hogy egy előre megadott kérdést is úgy tud feltenni, hogy az igazi, eredeti marad – mint a jó zenész, aki jelenléti, friss inspirációból játssza a darabot, függetlenül attól, hogy hányszor adta már elő. Mert a koncentrációban nem lehet emlékezni – kivéve, ha maga a téma emlékkép, mert akkor ennyiben, de csakis ennyiben emlékezünk –, teljes, osztatlan figyelmünkkel az „itt és most”-ban állunk, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy improvizálunk. Parsifal úgy teszi fel a kérdést, mint akiben épp most születik meg először, mintha nem tudta volna már előre.

Parsifalt a második szeretet indítja a Grál keresésére, belőle táplálkozik az akarat, hogy meggyógyítsa Amfortast. Azért képes rá, mert az első szeretetet tisztán tartotta. Nem maga miatt, hanem Amfortas kedvéért keresi a Grált. Condwiramur iránti szerelme első szeretet, és hű marad hozzá a Grál keresésének hosszú öt évében. Határozottan utasítja vissza a felkínálkozó Orgeluset.

A tudati lélek előkészítéséhez hozzátartozik a reflexió képessége, az, hogy helyesen tudjuk megítélni önmagunkat és tetteinket. Parsifalról úgy tartják, hogy képes erre, és a Kundry-val való találkozásakor ezt be is bizonyítja. A szöveg szerint, Kundry átkai után képes volt szégyenkezni viselt dolgai és tettei fölött. A történet végén elhangzó örömteli hír után, miután Kundry a Grál királyává kiáltja ki, ő maga is ebben az értelemben nyilatkozik meg.

Amikor Parsifal féltestvérével és a kettőjüket vezető Kundry-val belovagol a Grál várába, akkor már a Grál királya. Tudja, hogy öt nehéz éve nem volt hiába, minden mértéken felül boldog, amikor találkozik feleségével, és két gyermekével, akiket addig még soha nem látott. De fő célja továbbra is Amfortas meggyógyítása marad. Tudja, hogy mit kell tennie, és meg akarja kísérelni, noha egyáltalán nem olyan biztos benne, hogy sikerrel jár majd, mint pl. Kundry és Orgeluse, akik meg vannak arról győződve. Amfortas is örül a találkozásnak, de hajlamosabb arra, hogy a biztos halált válassza, hogy megszabadulhasson végre szenvedéseitől. A gyógyulásba vetett bizalma gyenge, semmiképpen sem áll biztos lábakon. Parsifal háromszor esik térdre a Grál előtt, azután fölegyenesedik, és kimondja a megváltó szavakat. Beszédét a szöveg a lefordíthatatlan „mer” kifejezéssel jellemzi, beszéde „több”, többlet. Több a közönséges beszédnél, többletből, teljes odaadottsággal szól, „nagysággal” ejti ki az egyszerű szavakat: „Bátyám, mi bánt?”²⁸

Mindkettőjük, mind Parsifal, mind Amfortas számára ez a döntő pillanat. Amelyikük tisztán őrizte meg az első szeretetet, meggyógyítja azt, akinek ez nem adatott meg. Mindketten tudatában

²⁸ „Oheim, waz wirret dir?” (Úgy is lehetne fordítani: Bácsikám, mi hibádzik?)

vannak a pillanat egyedülállóságának, mindketten kiemelkednek a hétköznapi tudatállapotból. A Grál jelenléte tanúskodik erről és segíti őket – ezért sikerül a gyógyítás.

Amfortas gyógyulása belül történik meg. Parsifal kérdésére megmozdul és megvalósul igazi Én-je, és ez minden betegség, minden sebesülés meggyógyulása. Ez az általános és teljes gyógyulás. Ez helyreigazít mindent, ami az embert gyötri és betegé teszi – Amfortas sebé minden emberi betegség lényegét magába foglalja. A gyógyítás leírása ezért nem hat idegenül, még akkor sem, amikor Wolfram von Eschenbach azt írja, hogy Amfortas hirtelen kivirágzik, megszépül, szebbé válik a legszebbnek tartott férfiaknál is, beleértve magát Parsifalt is.

A szépség az isteni harmónia, tökéletesség megnyilvánulása. Az ember hasonlatossága Istenhez csökkent, talán el is vészett a bűnbeeséssel. És ebből a fogyatkozásból, hasonlóan a bűnbeesés összes többi következményéhez, csak szenvedésen keresztül lehet meggyógyulni – amennyiben egyáltalán lehet. Az ember bukását jelképező seb vagy betegség meggyógyul; és Amfortasban új formában ugyan, de megjelenik, visszatér az emberi nem eredeti szépsége. Amfortas hosszú és mélységes szenvedése elvezet az ember csorbítatlan, „egész-séges” és boldogságos lényéhez. Az embernek a szépséget előbb-utóbb mindig szenvedéssel kell megfizetnie.

8. A Grál vára

Amikor Parsifal az első látogatás után elhagyja a Grál várát, akkor lovasok nyomát követi, amelyet azonban hamar szem elől veszít. Ekkor találkozik másodszor Sigune-vel. Még nem távolodott el nagyon a vártól, a beszélgetésben egy mérföldnyire becsüli a távolságot Sigune remetelakjától. Sigune válaszából megtudjuk, hogy harminc mérföldes körzetben nincs más vár. Parsifal továbblovagol, de életre szóló elhatározását csak később, Kundry szitkai és átkai után teszi meg. Mintegy négy és fél év után, miután bejárt számos országot, átkelt néhány tengeren és sok harcban győzedelmeskedett, visszatér ugyanoda és harmadszor is találkozik Sigune-vel. Elpanaszolja, hogy még mindig nem találta meg a Grált, életcélját, üdvösségét, életöröme forrását. Földrajzilag ismét egy mérföldnyire kellene lennie a vártól – ha ez a hely egyáltalán földrajzilag meghatározható lenne. Elképzelhető, hogy egy lovag egymérföldes körzetben nem talál meg egy hatalmas várát? Parsifal meg sem kísérli, hanem Sigune tanácsára Kundry nyomait követi, abban bízva, hogy Kundry Sigune-től visszatért a várba. Amikor a történet végén Kundry Parsifallal és Feirefiz-cel a Grál várába lovagol, Wolfram von Eschenbach ezt írja: nem mondták meg nekem, milyen messze van.

Hogy a Grál vára nem földi hely, arról már Sigune és Parsifal második találkozása is tanúskodik. Sigune azt mondja Parsifalnak: Senki nem találja meg a várát, aki „szándékoltan”²⁹ keresi, „tudatlanul”³⁰ kell keresni. Szándékosan, valamilyen szándékkal, a hétköznapi tudattal nem lehet megtalálni, csak szándéktalanul, „mintegy álomban”, tudattalanul. Mai nyelven ezt így mondhatnánk: „A hétköznapi tudattal nem lehet eljutni a Grálhoz, csak magasabb, intuitív, inspirált tudattal.” Ennek felel meg Parsifal „rezignációja” is, mielőtt találkozik féltestvérével és mielőtt eléri Kundry örömteli üzenete. A szándékoltságon való túllépéssel jön létre a tér a másik, magasabb tudati szint számára.

A Grál várában Parsifal mindkét látogatásakor emelkedett, ünnepi, minden profánságtól mentes hangulat uralkodik, amit a legjobban a „tisztaság” szóval lehetne jellemezni. Ehhez képez durva ellentétet Amfortas betegsége undort keltő bűzével: az elvesztett első szeretet a Grál szomszédságában. A várban lejátszódó egész történetet ez a kettősség jellemzi: egyfelől az emelkedettség, a különleges tudati állapot, az álomszerűség, másfelől a hangsúlyozottan földi jelleg. Ez a Grál áramlatának egész történetére jellemző: noha a vár „lépéseiteknek elérhetetlen”, vagyis szellemi realitás, Európa nagy részében nem kevés földi vár jelzi ennek a mozgalomnak a nyomait. A nyilvánvalóan érzékfeletti élmények és a nyers, de szimbolikus jelentésű földi motívumok összekapcsolódása számos népi költemény és játék jellemzője.

²⁹ „vlizechliche”

³⁰ „unwizzend”

9. Lohengrin

Amfortas gyógyulása után Feirefiz megkeresztelkedik, és ezután megpillantja a Grált – a megkeresztelés előtt csak a selyemkendőt látta, amin a Grált hordozzák. Egyszersmind felfénylik a Grálon egy írás: Ha egy Grál lovag valamely ország királya lesz, akkor a nevére és nemzetségére vonatkozó minden kérdést meg kell tiltania. Ha mégis felteszik a kérdést, akkor el kell hagynia azt az országot és vissza kell térnie a Grál várába.

Ebben a rendelkezésben a lélek hihetetlenül modern felfogása, a tudati lélek tartása nyilvánul meg. A tudati lélek, reflektáló képessége révén, nemcsak rálátni képes saját múltjára, de fel is tudja dolgozni, ami azt jelenti, hogy az élet külső és belső adottságait *képességekké* tudja átalakítani. A „tények” nem a múlt elemeiként jelennek meg számára, hanem kioldja őket meghatározottságukból, megformáltságukból. A feloldott formákból kiszabadul maga a formáló erő, és immár *szabadon*, az „Én-vagyok” szolgálatába áll.

Mivel az én-tudati lélek éppen az „Én-vagyok” élményének felvillanásában áll, ebben a figyelemnek már jelentős részében ki kell szabadulnia a megformáltságok fogságából, különben nem találkozhatna önmagával. Ehhez intenzitását messze a hétköznapi mértéken túl kell fokoznia, éppen a múltban keletkezett formák feloldása révén. Ez a metamorfózis³¹ – a múlt lenyomataiból szabad képességekké – a jelenbe emeli, jelenlévővé teszi az egész külső és belső biográfiát. És mivel így a jelenlétben az *egész* ember jelen van, származása, múltja, külsődleges neve teljesen érdektelenné válik. A rá vonatkozó kérdések megtiltásának az a célja, hogy a környezetet aktuális kérdések feltevésére indítsa. Ha erre nincs hajlandóság, ha a környezet nem tud vagy nem akar ebbe az irányba – a tudati lélek irányába – mozdulni, akkor a Grál lovagjának vissza kell húzódnia. A múlt által formált „tények” metamorfózisa, illetve lelki feldolgozásuk átalakulása egyszersmind azt is jelenti, hogy egy tudat alatti forma-képződés tudatfeletti képességgé alakul.

A tudati lélekhez vezető tudati fejlődés útján a múlt jelentése radikálisan átalakul. Ez a körülmény máig rejtve maradt civilizációnkban és így a gyakorlati életben sem vezetett még megfelelő következményekhez. Éppen ellenkezőleg, talán soha játszott olyan fontos szerepet a múlt, mint ma – ami mutatja, hogy az én-tudati lélek még egyáltalán nem valósult meg. Ráadásul a múltból alkotott kép messzemenően félrevezeti az embereket, mert a múlt általában felületesen, és – tudatosan vagy tudattalanul – erősen hamisított formában jelenik meg. Amit történelemnek nevezünk, beleértve az egyéni élettörténeteket is, megragad ezen a felületen, a *jelnél*, anélkül, hogy közelednék a *jelentéshez*. Nem ismerjük saját igazi biográfiánkat; ha ismernénk, nem is nagyon lennének problémáink.

Korábbi időkben a múlt öntudatlanul működött az egyéneken és az embercsoportokban. Ma, amikor a reflektálás képessége általánosan adott, itt lenne az ideje a múlt formáit és a nekik megfelelő tényeket feloldani és jelenléti képességekké átalakítani. Ehelyett a – legtöbbször nem a valódi, hanem az elképzelt – múlttal szembeni dekadens kiszolgáltatottságot találunk, amely a természettudományból átvett kauzális, ok-okozatokban való gondolkodásból táplálkozik. Csak éppen, amíg az okság elve a természettudományban teljes mértékben érvényes, addig az ember életútjára, a lelki és a tudati életre vonatkoztatva egyáltalán nem helyénvaló, korlátozza a szabadságot és a kezdési képességet, és a lelki betegségek gyógyítására sem igazán alkalmas. Ha azonban az elméletben vagy világnézetben nem jut tér az alkotó szabadságnak, akkor egyrészt nem marad más lehetőség, mint, hogy az okság elvére és ezzel a múltra – pontosabban, arra, amit annak tartunk – támaszkodjunk, másrészt valósággá válik az, amit az elmélet vagy világnézet diktál: az ember valóban múltjának, alig ismert múltjának termékévé válik.

³¹ átalakulás

A múlt tényei és formái akkor is *hatnak* a jelenben, ha nem sikerült feloldanunk őket. Ez fölöslegessé tesz minden mélylélektani „ásatást”, arról nem is beszélve, hogy minden ilyen vizsgálódás megint csak a jeleket, a jelenségek külső oldalát tudja felszínre hozni – ha egyáltalán valamit –, és nehezen érthető, hogy ennek miért lenne gyógyító hatása. A mélyebb jelentés rejtve marad, mert a közönséges tudat számára hozzáférhetetlen. Ha meggondoljuk, hogy a múlt csak az emlékezés jelenében létezik, akkor a közönségestől erősen eltérő felfogáshoz jutunk. Mint ahogy az észleleti világ *képe* is csak az emberi tudat jelenlétében jelenik meg – és a világról csakis ebből a képből értesülünk – ugyanúgy a múltból is csak annyit tudunk, amennyit a tudatban jelenlévővé teszünk belőle. Ez persze nem meglepő, hiszen az észleleti világ képe is „múlt idejű”, amely rejtve marad a közönséges tudat előtt, mert keletkezését nem tudja megfigyelni. Az egész hétköznapi tudat múlt idejű, és ez az igazi oka civilizációnk múltba való fordulásának. És mégis, a csendes, rejtett, *jelenléti* tanú mindig jelen van a tudatfelettiben, amely rá tud ugyan látni a múlt tudatra, de önmagát nem tapasztalja meg.

Az általában örökösen átaludt jelenlét megtapasztalásának első lépése a tudati lélek megjelenése. Figyelemreméltó, hogy Parsifal gyógyító kérdése jelen idejű: „Bátyám, mi bánt?” Nem a seb eredete iránt érdeklődik, nem a múltba kérdez rá.

Amikor Brabanti Elza tudni akarja Lohengrin nevét és nemzetségét – ekkor már közös gyermekeik vannak – akkor legalábbis bizonytalannak mutatkozik férje megismerésében; a jelenlétével nem elégszik meg. A múltba való kérdezés tilalmával a Grál közössége összekapcsolja az új impulzus, új lelki szerkezet, új Öntudat elterjesztését. Ha ez nyilvánvalóan nem sikerül, ha ellenállásba ütközik, akkor a Grál képviselőjének vissza kell vonulnia, mert ezt a lelki szerkezetet nem lehet kikényszeríteni, erre még „motiválni” se lehet. Ez a kérdés sértés és vétség a jelenlét princípiuma, a tudati lélek ellen – visszaesés korábbi időkbe, amikor a név és eredet fontosabb volt az egyénnél. Meglepő viszont Wolfram modern szemlélete, amely, figyelembe véve civilizációnk múltba való fordulását, még mindig nagyon is aktuális.

10. A rejtett Grál

Wolfram von Eschenbach stílusában is nagyon modern, amikor megszakítja az elbeszélést, megjegyzéseket fűz hozzá, összeveti és kiegészíti személyes tapasztalataival, vagy éppen Frau Liebe³²-hez fohászkodik, hogy legyen Parsifal segítségére. Ebből jól látszik, hogy tudata messzemenően reflektáló, ami nélkül aligha tudná ilyen pontosan leírni a tudati lélekhez vezető utat. Egyszersmind úgy is tudja ábrázolni az eseményeket, mintha maga is éppen ott lenne és tapasztalná őket, azonosítaná magát velük, mint pl. amikor aggódik Parsifalért, aki úgy belemerül a vércsöppek szemlélésébe, hogy észre se veszi a rátámadó lovagokat. Egyszerre tud egyé válni a történettel és „kiszólni” belőle – ez a kettősség jellemző a tudati lélekre. Ez a hagyományok elleni forradalmi lázadásban is kifejeződik. Parsifal kezdetben ugyan tartja magát a hagyományokhoz, amikor nem kérdez rá a Grál csodájára, de azután annál hevesebben veti el őket Isten elleni „gyűlöletében”.

Nagy mesterek művében nem ritkán találunk az emberiség további fejlődésére vonatkozó utalást. Az ilyen fordulatok a legtöbbször a szó szoros értelmében megindítóak, és éppen ezzel közlik velünk a legfontosabbat, amennyiben összekapcsolják a történetet velünk és korunkkal. Így Dante, ezt írja a „Paradiso”-ban:

O somma luce ...

...

... fa la lingua mia tanto possente,
ch'una favilla sol de la tua gloria
possa lasciare a la futura gente ...

Óh égi Fény ...

....

Csillanj fel újra szellemem szemének,
hogy látásomból egy szikrácska majdan
jusson azoknak is, kik még nem élnek.³³

Ehhez hasonló Parsifal beszéde Wolfram utolsó előtti könyvében, amelyben számot ad arról, amit Trevrizent-től tudott meg: A Grált semmikor, semmilyen harcban sem szerezheti meg senki, akit nem Isten hívott el. Ez a „legenda”³⁴, hogy a Grált harcban nem lehet megszerezni, minden országba eljutott, és sokan adták fel a Grál keresését, úgyhogy azóta is rejtve maradt. Egyes fordítások hozzáteszik, hogy „örökre”, de ez nincs benne az eredeti szövegben.

Így felmerül a kérdés, hogy mit jelent ebben az összefüggésben az, hogy „rejtve”. Mert megtalálásának lehetőségeiben semmi sem változott – az, hogy harcban nem lehet megszerezni, már korábban is érvényes volt; már Sigune is hasonlókat mondott Parsifalnak. A Grálon felvilágító írás szabta meg, hogy ki méltó arra, hogy fölvegyék a Grál közösségébe. A többieknek, ebben az értelemben, a Grál addig is rejtve volt és az is maradt. Ezért érthetetlen *indoklás*, hogy a Grál azért marad rejtve, mert a lovagok lemondtak az érte folytatott harcról, sőt, ez egyáltalán nem is magyarázat.

³² Szerelem Úrnő

³³ Dante, Isteni Színjáték, A Paradicsom, XXXIII. ének, 67, 70-72, Babits Mihály fordítása

³⁴ „maere”

A szöveg a paradicsomi ajándékozó őserő koncentrált lényeként, egyetlen „dologba” sűrűsödött megjelenéseként írja le a Grált:

*auf einem grünen achmardi
truoc si den wunsch³⁵ von pardis,
bêde wurzeln unde rîs.
daz was ein dinc, daz hiez der Grâl,
erden wunsches überwal.³⁶*

*finom zöld selymen hozá át
Paradicsom ősi vágyát,
gyökerét és termő ágát.
ez a dolog, a neve Grâl,
földi vágyak fölött áll³⁷.*

Ez a „dolog” nemcsak a legkülönbélebb ajándékokat ajándékozza, de *beszél* is – noha a dolgok általában nem beszélnek. A természeti dolgok nyelvét az ember régóta nem érti, és az ember által készített dolgok többsége a praktikus használhatóságot és nem a kifejezést szolgálja. A Grál a rajta megjelenő írás révén *beszél*, és ez a Logosz erővel való rokonságára utal. További ismert legendák is szólnak erről a rokonságról.

A Logosz-lény egyszeri epifániuma³⁸ új impulzust adott a fejlődésnek, amelyet úgy jellemezhetünk: a rejtettségtől a rejtetlenség felé³⁹. A legrejtettebb a világon az emberi Én, mert minden más az ő tapasztalása. Az Én-vagyok tapasztalása maga a született paradoxon, az ember *szabad tette*. Megfelel a Logosz epifániumának Jézusban vagy a paradicsomi őserő epifániumának a Grálban. Rudolf Steiner egy ennek megfelelően paradox szövegben írja le ezt a tapasztalást: „A tudati lélekben mutatkozik meg először az ’Én’ igazi természete. Mert amíg a lélek az érzetben⁴⁰ és az értelemben⁴¹ valami tőle különböző felé fordulva megfélekedzik önmagáról, addig a tudati lélekben saját lényét ragadja meg. Ezért az ’Én’-t a tudati lélek nem is észlelheti másképp, mint egy bizonyos belső tevékenységen keresztül. A külső tárgyak képzetei a tárgyakkal együtt jönnek és mennek; és a képzetek azután önerejükől tovább dolgoznak az értelemben. De ha az ’Én’ önmagát akarja észlelni, akkor nem elégedhet meg a pusztá *odaadottsággal*; saját lényét belső munkával kell önmaga mélységeiből felhozni ahhoz, hogy tudatos tapasztalása lehessen róla. Az ’Én’ észlelésével – az önmagunkra való ráébredéssel – az ’Én’ újfajta belső tevékenysége kezdődik el. Az Én észlelése a tudati lélekben ezen a tevékenységen keresztül egészen más jelentést kap, mint bármi, amit a három testi lénytag⁴² és a lélek másik két tagja közvetít.”⁴³

³⁵ A „wunsch” (vágy) szóhoz a középfelnémet zsebszótárban a következőket találjuk: „valami különleges létrehozásának a képessége, megszemélyesített teremtő és minden tökéletesség, áldás és üdv forrása; az ennek a képességnek a révén kijelentett kívánczóság, vágy; a legszebb, legjobb, legtökéletesebb összessége; ideál – *ze wunsche* tökéletes; valami különleges létrehozásának az eszköze: varázspálca; jókívánság, áldás.”

³⁶ Wolfgang von Eschenbach: *Parzival*, V. könyv, 235, 23-24.

³⁷ Böszörményi László fordítása

³⁸ Vízkereszt

³⁹ Vö. Georg Kühlewind: *Das Reich Gottes. Die Wirklichkeit des Reiches: Johannes* (Isten Országa, Az ország valósága: János című fejezet); Georg Kühlewind: *Esoterik des Erkennens und Handelns*, 1. fejezet.

⁴⁰ Empfingung (utalás az Empfindungsseele, az érzeti lélek fogalmára)

⁴¹ Verstand (utalás a Verstandesseele, az értelmi lélek fogalmára)

⁴² Leibesglieder

⁴³ Rudolf Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriss*, GA 13, Wesen der Menschheit c. fejezet

A harmadik fejezet már feltárta ezt a szöveget. A *Én*-vagyok testtől független tapasztalása a rejtetlenség időtlen történetének aktuális epizódja. Elválaszthatatlanul hozzátartozik az első szeretettől a másodikhoz vezető út, Parsifal útja. Ennek, a nemek szétválasztását követő fejlődési útnak az egyoldalúságát a szellem által bekövetkező megtermékenyítés egyenlítheti ki, amelynek következtében a női testben lakó férfi és a férfi testben lakó női lélek ismét kétneművé válik, és kétneműségében az ember belsejébe húzódik vissza.⁴⁴ A szellem által történő megtermékenyítés a figyelem eredetileg tudatfölötti részeinek – az ember szellemi lényének – fokozatos bevonása a magasabb tudatba.

A második szeretet az, ami Istent a teremtésre indította. Dante így erről a „Paradicsomban”:

Nem hogy magát több gazdagsággal áldja;
ez nem lehet; hanem hogy visszafénylő
fénye a boldog „Subsisto!”⁴⁵-t kiáltsa,
időkön kívül, és kívül a mérő
földi értelmén, kedveként, eláradt
új szerelmekben az Örökkönélő.

Mindent teremtés a második szeretetből származik. Belőle teremtette Isten a kilenc hierarchia után a tizediket, az embert. „*Én*”-t nem lehet teremteni, az istenség csak a körülményeket teremtheti meg, amelyek között az *Én*, a figyelem adott *Én*-szubsztanciájából, paradox módon megteremtheti önmagát; ezt sem isteni segítség nélkül, amely a Logosz testté válásában, önmagának emberi testbe való beleáldozásában jelent meg. Az analóg áldozatot – egészen más szinten – minden egyes ember individuálisan hozza, szenvedni meg. A szabad figyelem egy része az önérzésbe áldozza bele magát, a nem-megismerő magunk érzésébe a test körül, amelynek belseje egyébként a világ legrejtettebb része marad a tudat számára. Erre az önérzésre épül fel az egész nem-megismerő lelkeség, a szellem – a szabad figyelem – *saját élete*. Ennek a legbelsőbb erőnek a végső célja az öntapasztalás, ami csak a tudati lélekben történhet meg. Addig a figyelem csak tárgyakra tud irányulni, azokon tud ébredni; és az a szabad rész, amely nem azonosul a tárgyakkal, nem veszi fel alakjukat, a rejtett, nem öntudatos alany vagy tanú szerepét játssza. Ebből a forrásból származik a tárgyak és formák utáni éhség, azt is lehetne mondani, sóvárgás, ideértve a patológikus lelki formákat is. A kérdés mindig is az: megváltódik-e majd a figyelem önfeláldozó része?

A lélek szeretetből vagy úgy is mondhatnánk, figyelemből áll. Ezt a tanítást megtaláljuk Dante-nél⁴⁶, eredetileg Aquinói Tamástól származik. Ez az első szeretet, ami, mint minden ami adott, hajlamos arra, hogy megromoljon. Ez eleve magában hordozta a bűnbeesés lehetőségét a szellem vagy figyelem „saját életének” kezdetétől fogva. Amint a figyelemnek tárgyai vannak, vagyis amint megoszlik az ember és a világ egysége, a figyelemnek önzővé, önérzővé kell válnia, amennyiben a tárgyhoz kötődő *önézésre* irányul – ahelyett, hogy *megtapasztalna* önmagát. Így válik az első szeretet tisztátalanná, és érthető, hogy saját erőből nem tudja visszaszerezni elvesztett tisztaságát. A gyógyulás, a megtisztulás csak a második szeretetből, az öntudati lélekből jöhet, mégpedig távoli jövőben, a figyelem mélyreható iskolázása révén, az érzékszervi észlelés területén is. Az érzékek jelenlegi adottságai⁴⁷ mellett csak töredéke jut a tudatba annak,

⁴⁴ Vö. Rudolf Steiner: *Aus der Akasha-Chronik*, GA 11.

⁴⁵ létezem

⁴⁶ Dante: *Isteni Színjáték, Purgatórium*, XVII, XVIII, , Babits Mihály fordítása

⁴⁷ Vö. Rudolf Steiner: *Die Welt der Sinne und die Welt des Geistes*, GA 134, 1911.12.29-iki előadás.

amit a dolgok akaratban és érzésben sugároznak – ami a jelentésük, értelmük. Tekintetünk nem olvas, hallásunk nem ért, ezért nem értjük a természeti dolgok nyelvét vagy beszédét.

Az érzékek iskolázásának első lépése, hogy elhagyjuk a helyettesítő fogalmakat, amelyekkel mi, felnőttek mintegy automatikusan és közvetlenül azonosítjuk az észleleteket, amelyek révén az észleletek azonnal valamilyen körülhatárolt tárgyként, „az”-ként jelennek meg a tudatban. Az ilyen fogalmakat azonban csak akkor tudjuk elhagyni, ha helyettük elkezd megjelenni a megismerő érzés. Az érzésben a tudat összenő „tárgyával”; ez az érzés nem dualisztikus. Ha továbbhaladunk a gyakorlásban, eljuthatunk oda, hogy mindent úgy észlelünk, „mint patakozó, hullámozó, áradó akaratot”⁴⁸, mint beszélő akaratot, amely jelentésből és értelemről áll és kimondja azt. Közönségesen ennek a jelentésnek a jeleit észleljük⁴⁹.

Az érzékek ilyenfajta iskolázása⁵⁰, amelyet meg kell előznie a gondolkodás iskolázásának, az érzékszervi észlelés fő forrásainál, a látásnál és a hallásnál kezdődik, és később valamennyi érzékre kiterjeszhető. Utoljára következhet a legbonyolultabb és a bűnbeesés következményeinek legjobban kitett érzéki tapasztalás, a nemi aktus. Az ízelelés tapasztalása szolgálhat analógiául.

Ismeretes módon nemcsak éhségünkben és szomjúságunkban eszünk és iszunk, hanem azért is, mert kívánjuk az ízelelőszervek által közvetített élvezetet. Az ízelelőszervek által közvetített ízek lehetnek jó vagy kevésbé jók, mindenestre nem figyelünk közben az ízben rejlő titkos üzenetre, közlésre. Ez csak a megismerő érzés számára lenne lehetséges. Első közelítésben összehasonlíthatjuk az iszákos embert a bor- vagy tea-kóstolóval, aki nem nyeli le az italt, hanem hagyja, hogy mondjon valamit. Ez ugyan még mindig nem a bor vagy a tea igazi jelentése, de egy lépéssel közelebb jár hozzá. Elképzelhető, hogy úgy neveljük íz-érzékünket, hogy valóban képes az ízzen keresztül eljutni a táplálék igazi üzenetéhez, nem áll meg a durva élvezet „elszenvedésénél” – mert az élvezet mindig passzív, elszenvedő. Vajon a megismerő evés és ízelelés csökkentené vagy növelné-e az élvezetet? Mindenestre megváltoztatná jellegét, és sejthetjük, hogy a sokkal differenciáltabb íz érzékeléssel az élvezet növekszik, összehasonlíthatatlanul megnövekszik, de egy olyan érzés irányában, ami nem az élvezőt magát, hanem az élvezet „tárgyát” érzi.

Ehhez hasonló módon képzelhetjük el a tisztaság visszanyerését a szerelemben. Ez esetben a szerelmet nem a kívánság vezeti, hanem a másik ember iránti szeretet. Ha még végtelen távol is vagyunk ettől a lehetőségtől, mégis megsejthetjük benne a távoli célt.

Egyes kiválasztottak Parsifal kora előtt, és valószínűleg még utána is, képesek voltak az első szeretet forrásából táplálkozó tiszta szeretetre. A második szeretetből csak akkor lehetséges tiszta szeretet, ha a szellem integrációja révén megvalósul a belső androgenitás⁵¹ vagy a szabad figyelem. Ez csak olyan Én-ben lehetséges, amely a figyelem paradox önteremtéséből származik, amelyben a figyelem *szubjektumként* tapasztalja meg önmagát.

Nikolaus Cusanus „A Nem-Más”-ról szóló írásában nagyon közel jut ehhez a szubjektumhoz, csak ő a Nem-Másban Isten lényét látja – a Nem-Más az Isten lényét legpontosabban megközelítő elnevezés – és nem a figyelem saját működését, amely pl. megtalálja és kidolgozza ezt az ideát. Az, amit kidolgoz, az a működő figyelem számára mégiscsak „más”. A szubjektum, az alanyeset nyelvtanilag *adott*; de a beszélő-gondolkodó Én számára ez a kategória figyelmének tárgya. Annyiban persze igaza van Nikolaus Cusanusnak, hogy ez – a szabad figyelem – az ember isteni része.

⁴⁸ Ugyanott, 1911.12.28-iki előadás.

⁴⁹ Vö. Georg Kühlewind: *Die Logosstruktur der Welt*, 4. fejezet, Stuttgart 1986.

⁵⁰ Vö. Georg Kühlewind: *Die Belehrung der Sinne*, 8. fejezet, Stuttgart 1990.

⁵¹ Vö. a kétneműsége vonatkozó résszel ugyanebben a fejezetben.

A Grál – akármilyen „dolog” is legyen – ajándékozó, csodatevő ereje tisztaságra indít, a lélek, a törekvés, a szeretet tisztaságára. Ha az első szeretetből származó tisztaság elvész, akkor a Grál nem tud segíteni. Jelenléte azonban, amely a szenvedő beteget életben tartja, mozgósít a második szeretet, az öntudati lélek Én-je felé. Amire a csodatevő „dolog” nem képes, azt egy kérdés válthatja ki. Nagyobb ellentmondás el sem képzelhető, mint a Grál és egy kérdés között – és szorosán egymás mellé kerülnek. Az új tudatba való átmenetet a paradicsomi erő jelenléte jellemzi. De ez a jelenlét arra is utal, hogy az Új, rokonságban van az Eredetivel, a bűnbeesés előttivel.

Ezzel – azt mondhatnánk – új korszak kezdődik a Grál közössége számára. Parsifal után elterjed a kérdező tartás, a tudati lélek beállítottsága. Lohengrinnél teljes kifejelettséget ér el. Magatartásával azt mondja: ne a múltra kérdezz, hanem a jövőre. A múlt benne van a jelenben.

A „dolog” a csodatevő erőt a kérdező felelősségébe helyezi. A kétféle erőforrás egymás mellettiségében kitűnik az emberi kérdező tudás méltósága, és rávetül a régebbi erő fény sugara. Az új erő emberi forrásból, az emberi lélekből, a belső Napból ered, mintha beköltözne az emberbe a Grál ereje. Ez a nemek közötti szeretet új lehetőségét hozza magával.

Mit történik a Grállal, Amfortas gyógyulása után? A Grál nem volt földi „dolog”, különben Feirefiz már a megkeresztelkedés előtt is látta volna – de addig csak a zöld selyemkendőt látta, amin nyugodott. Ebben az értelemben a Grál mindig is rejtett volt, amint a nyolcadik fejezet leírja. Miután Parsifal lesz a vár új királya, a közösség élete messzemenően megváltozik. A változás egyik jele a lényeges dolgokra irányuló kérdezés, és a múltra vonatkozó kérdeztől való tartózkodás. Egy küldetésben lévő lovagnak névtelenül, a származására való hivatkozás nélkül, egyedül az individualitására támaszkodva kell képviselnie azt, aki. Név és származás addig fontos szerepet töltött be a történelemben, úgy tűnik, az ember méltósága teljesen attól függött. A hagyományos hozzáálláshoz képest igen jelentős a változás.

Egy másik jelentős változásra utal, hogy Repanse de Schoye, az egyetlen, aki a Grál hordozására hivatott, Feirefiz feleségeként elhagyja a várat.⁵² Ki hordozza ezután a Grált? Wolfram egy szót sem ejt erről.

Megjelenik viszont egy új utasítás a Grálon, amely arra szólítja fel a közösséget, hogy küldjenek lovagokat az olyan országokba, amelyeknek szüksége van a Grál segítségére, és amely megtiltja a nevükre és származásukra irányuló kérdéseket. Ezekbe az országokba így eljut a Grál ideája, mint belső tartás. Feltételezhetjük, hogy a Grál hasonló utat jár be, mint maga a Logosz, aki, miután megjelent látható, tapintható alakban, visszahúzódik a láthatatlanba, az érzékfelettibe. Az ajándékozó őserő koncentrációja a „dolog”-ra, a Grál alakjára, amely sohasem volt teljesen hozzáférhető a Földön a közönséges tudat számára, új rejtettségbe ragadtatik.

A második rejtettség viszonylagos: saját kezdésből, vagyis a második szeretetből közeledhetünk létünk szellemi forrásaihoz, és ezzel a Grálhoz is. A Grál a bűnbeesés előtti paradicsomi tisztaság koncentrált ereje. Ez a tisztaság *adott* volt, és éppen ezért elveszthető. Miután elvesztettük, hiába törekszünk rá, hogy elérjük, mert minden olyan törekvés, ami eredetileg nem volt szükséges, csak távolítja a törekvő modern embert az egykor adottól. Az ősi tisztaságnak meg kell változnia, metamorfózison kell átmennie ahhoz, hogy új formában ismét elérhető legyen. Ha megvalósul ez a tisztaság, akkor központja, a Grál körül megtörténnek mindazok a „csodák”, amelyek a Paradicsomban „természetesek” voltak. A csodák lehetősége adott és mindig is az volt – csak rajtunk múlik, ha nem tapasztaljuk. Az emberiség életében a Grál azt jelenti, hogy a paradicsomi állapot mindig elérhető – a világ nem csak annyi, amilyenek tudatunk látja, tapasztalja, gondolja. De az ehhez az igazsághoz és valósághoz vezető utat nem

⁵² „...ein magt, sich liez der grâl, ist mir gesagt, die selben tragen eine, und anders deheine.”: Csak neki engedte meg a Grál, így mondták nekem, hogy hordozza. XVI. Könyv, 809, 9-12.

lehet visszafelé járni. Csak előre, Parsifal soha véget nem érő útján. Az erő, aminek koncentrált szimbóluma a Grál, valójában ebben az értelemben rejtett.

11. A Pünkösdi közösség

A lelki konstelláció, amely számára a rejtett Grál hozzáférhető, nagyon igényesnek tűnik. A Grál mítoszok korában a Grál csak közösségben működhetett. Az emberiség ősi korszakaiban a közösség egyszerűen adott volt – tagjainak épp az volt a feladata, hogy megtanuljanak kinőni belőle, emancipálódjanak tőle. Később, az értelmi és érzeti lélek⁵³ korában, amikor a Grál mítoszok keletkeztek vagy megjelentek, a közösséget egy kultusz, egy kultikus tárgy vagy valamilyen adott működő erő, mint a Grál ereje hozta létre fölülről, vagyis az ilyen közösségek tagjainak figyelmét egy kívülről adott erő emelte ki a hétköznapi tudatból. Sem a kultusz, sem a Grál nem az agyra támaszkodó tudatot szólítja meg. Az ilyen tudat alkalmatlan és képtelen a közösségalkotásra, mert az agyhoz vagy a testhez való – teljesen individuális – kötöttség elmagányosodáshoz vezet. Közösséget csak olyan emberek tudnak alkotni, akik legalább időnként testtől független tudatban tudnak élni.

Az újabb korokban az ember messzemenően kinőtt a csoportlélek nyújtotta közösségekből, mégpedig éppen a testre támaszkodó tudat jóvoltából. Külső késztetések nyomán ma nem lehet közösséget alkotni. Ha fel is lépne ilyen késztetés, nem tudna célt érni. Ezért olyan nehéz és bonyolult a közösségalkotás. Mégis közvetlenül együtt jár a tudati lélek kialakításának feladatával, sőt, azonos vele. Mert a tudati lélek alapját képező Én-vagyok élmény nem a testre támaszkodik. A testtől független öntudat kialakulásával megszületik a valódi, formáktól mentes Én, aki átlátszó és áteresztő, aki képes egy másik tudattal összeolvadni, anélkül, hogy feladná önmagát. Rudolf Steiner a „Die Geheimwissenschaft im Umriß” c. könyvében folyamatos lehetőségként, a beavatási út magas fokaként ábrázolja ezt a képességet: „A szellemi tanítványban kezd kialakulni a világ egészével való egybefonódottság érzése, miközben teljesen önállóan is érzi magát. Az az érzése, hogy teljesen beleolvad a világba, eggyé válik vele, *anélkül*, hogy saját lényét elveszítené. Nevezhetjük ezt „a makrokozmoszsal való eggyé válás” fokának. Fontos, hogy ezt nem úgy kell értenünk, mintha az eggyé válással megszűnne külön tudatunk és az emberi lény feloldódna a világ egészében. Ilyen gondolat csak iskolázatlan ítélőképességből fakadhatna.”⁵⁴

A testtől független öntudat kifejezetten közösségalkotó tudat és így új, újfajta közösség alapja lehet, már akkor is, ha az említett állapot csak pillanatokig tart, mint egy gondolati intuícióban vagy meditációban. Az új közösség az egyének szabad akaratából jön létre, akik szabad figyelemben kapcsolódnak össze egy szellemi igazsággal, és ezen keresztül egymással is. Emancipálódott individuális lelkek, akik ezt az egyszer megszerzett beállítódást soha többé el nem veszthetik. Közös szellemi középpont köré csoportosulnak, és az egység egyéni lelkeken túlnövő erejével adnak teret egy új erő áramlásának, amely annál jobban tudja kifejteni hatását, mennél teljesebb szabadságban jön létre a közösség érzése. Az egyéni lélek az ilyen közösségi erők áramára kapcsolódva találja majd meg fejlődését a jövőben, anélkül, hogy emancipációját valaha is még egyszer elveszthetné. Az egykor természetes módon összekapcsolódó közösségekből így szabad közösségek jöhetnek létre, amelyekbe közös bölcsesség önthet erőt közös tettekre. Ennek a bölcsességnek kifejezetten ilyen közösségekre van szüksége ahhoz, hogy testet öltson.⁵⁵

A legkülönbözőbb egyéniségek egy közös igazságon keresztüli összekapcsolódásának központi példajaként ábrázolja Rudolf Steiner az Úr apostolai körül kialakuló lelki összekapcsolódást a Pünkösdi történet résztvevőit eltöltő Szellem (Szent Lélek) közösségévé. A

⁵³ Verstandesseele és Gemütsesele

⁵⁴ Rudolf Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriß*, GA 13, „A magasabb világok megismerése” c. fejezet

⁵⁵ Vö. Rudolf Steiner: *Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*, GA 102, 1908.VI.1-jei előadás.

közös odaadottság összeköti az embereket és helyet kínál a közösség szellemének a megtestesüléshez: „Ott vannak ezek az emberek, akiknek a lelkében még működnek a megrendítő esemény utóregései, úgyhogy mindnyájuk lelkét ugyanaz az érzés tölti ki. Ez a mindenkiben azonos érzés összeáramlik, és létrehozza azt a közeget, amiben testet ölthetett egy magasabb, közös lélek. Ezt fejezik ki azok szavak, hogy mindegyikre rászáll a Szent Lélek, a csoportlélek, és szétterjed közöttük, mint tüzes nyelvek. Ez a jövő emberiségének hatalmas szimbóluma.”⁵⁶

A Szent Lélek (Szellem) tehát a csoportlélek ilyen új és teljesen szabad formájává válhat, azért, hogy a Pütkösi történet példájára új közösségeket hozhasson létre. A Pütkösi történetet tekinthetjük a közös emberi nyelv elvesztésének Ószövetségi történetére adott Újszövetségi válasznak. A Genesis (Mózes I.) 10. könyvének 5, 20, és 31-ik verséből kiderül, hogy népnyelvek már a bábéli torony építése előtt is voltak. Ami tehát a bábéli torony építésekor elveszett, az a közös, a *néma* nyelv, amely addig még létezett és a népnyelvek fölötti megértést szolgálta.

Hogy a közös nyelv néma volt, arról tanúskodik egyrészt a távkommunikáció vagy telepátia máig is fellelhető gyakorlata az archaikus népeknél, másrészt a nyelvek lényege, ami abban áll, hogy jelből és jelentésből állnak. Minél terjedelmesebb és pontosabb a jelrendszer – a „szóbb” nyelvek esetében – annál kevesebb intuícióra van szüksége a hallgatónak, hogy „kitalálja” a jelentést; és minél „szófukarabb” egy nyelv – például hiányzik az igeragozás – annál intuítiívabbnak kell lennie a befogadásnak. Szélsőséges esetben a jelek teljesen hiányoznak, ekkor a közvetlen, közvetítetlen, néma kommunikáció működik. Ez játssza a főszerepet a kisgyerek beszédtanulásnál, általa tapasztalja meg a gyerek a jelek jelentését.

A jelek jelentése mindig anyagtalan. Az anyagi jeleket *össze kell olvasni*, ha el akarunk jutni a jelentéshez, ezért egy szöveg olvasásánál vagy egy beszéd hallgatásánál anyagtalan kapcsolatba kerülünk a jelekkel. Az olvasó vagy hallgató ezen keresztül jut el az olvasottak vagy hallottak jelentéséhez, nyelv fölötti alakjához, ezen keresztül lép be a néma nyelv területére. Ez volt az Úr *belső* beszéde⁵⁷ és ez volt az apostolok *belső* beszéde is Pütköskor, amely a kívülállóknak „nyelveken szólásnak” hangzott. Olyan improvizált szótagnyelven beszéltek, amely semmilyen ismert nyelvhez sem hasonlított és rögzített jelekkel sem rendelkezett. A néma beszéd a teremtetés, a kozmikus „intelligencia” „nyelve”, amely a természet dolgainak gondolatait közvetíti az embernek. Mivel a természeti jelenségeknek a különböző nyelveken a legkülönbözőbb neveik vannak, más nyelv szóba sem jöhet, mint a nevek fölötti, néma ideák nyelve. A jeleket az idea hozza létre, az idea a teremtő erő, amely a jelbe öltözik.

Jól példázza ezt az ógörög „dynamis” – erő, képesség – szó. Ha „dynamis” egy szóra vagy mondatra vonatkozik, akkor „jelentésnek” vagy „értelemnek” kell fordítani. Csak éppen a mi „jelentés” vagy „értelem” szavunk valami másodlagosra utal, mint pl. a jelek „jelentésére”, mintha a jel lenne az elsődleges. A görög „dynamis” azonban elsődleges a jelhez képest, a „dynamis” az az erő, az az idea, amely megteremti magának a kifejeződéséhez szükséges jelet.

Az intuíciótól a szavakhoz és a nyelvtani formákhoz, vagy az intuíciót kifejező képekhez vezető út tudatfölötti, mint maga az intuíció pillanata is. Ha a beszélő türelmetlen, akkor utólag korrigálnia kell kimondott szavait. Tudja, hogy a kifejezés nem felel meg annak, amit tulajdonképpen mondani akart. A szavak nélküli Szó jelenléte olyan erős és közvetlen, hogy még össze is vethetjük az elhangzott szavakkal és észrevehetjük a kifejezés hiányosságait.

A kettős Pütkösi csoda forrása a csend, a szavak nélküli belélegzés. Az egyik csoda abban áll, ahogy az apostolok beszélnek, egyszerre belső és külső módon. A másik, hogy

⁵⁶ Rudolf Steiner: *Natur- und Geisteswesen – ihr Wirken in unserer sichtbaren Welt*, GA 98, 1908. VI. 7-iki előadás.

⁵⁷ Rudolf Steiner: *Bausteine zu einer Erkenntnis des Mysteriums von Golgatha. Kosmische und menschliche Metamorphose*, GA 175, 1917. IV. 10-iki előadás.

legkülönbözőbb nyelvű hallgatóik a belső beszéden keresztül megértették őket – ha nem is mindenki.⁵⁸

A tanítványok két lelki tapasztalást élnek át a Pünkösdi csodát megelőzően: az elhagyatottság élményét, immár másodszor, ezúttal a Feltámadott által is, és az „egy akarattal” való együttlétet. Az elhagyatottsággal kezdődik az önmagára hagyottság, az önállóság. A tanítványok tudják, hogy *ebben* a formában nem találkoznak többé az Úrral. Eltűnt az észlelhetőség világából, a szellemi észlelhetőségben sincs egyelőre jelen, mint adottság: helyet ad a Vigasztalás Szellemének, aki belülről jön, nem az érzékelés felől. A figyelem „befelé” fordul, a gondolatok forrása, az új felé.

Úgy tűnhet, hogy a Szellem „adottságként” jelenik meg – ez igaz is, de csakis abban a térben, ami az *egy akarattal* való együttlétből keletkezik. Ez a „tér” vonzza magához a Szellemet. A görög szöveg az „egy akarat”-ot a „homothymadon” szóval írja le.⁵⁹ „Homo” „egy”-et jelent, „thymos” alapjelentése pedig „lélegzet”, érzés, beállítódás, „a szellemi tevékenység lelki princípiuma”.⁶⁰

Homothymadon eredetileg azt jelenti „egy lélegzettel”. Ez a kifejezés kétértelmű, jelentheti az együttlétet pozitív értelemben, ahogy általában fordítják is, de lehet negatív értelmű is, vonatkozhat közös gonosz cselekedetre⁶¹ is. Ezen túlmenően, vonatkozhat az együtemű lélegzésre is, ami a magasabb hierarchiák és az *inspirált* emberek sajátja. Ez a lélegzés csak egy irányt ismer: a belélegzés „földről” történik és irányváltoztatás nélkül adódik tovább. A Pünkösdi eseménnyel összefüggésben, amely kisebb mértékben vagy csökkent formában még néhányszor megismétlődik az Apostolok Cselekedetei első 10 fejezetében, így kell értenünk ezt a kifejezést. A buddhista hagyomány az együtemű lélegzést helyenként a „Nirváná”-val azonosítja.

Az új Szent Lélek (Szent Szellem) ezt az utat követi az emberhez és az embertől, befelé és kifelé, de a Szellem egyszersmind individuális is, mint ahogy mindig is az volt, csak míg korábban ez a lehetőség egyes kiválasztottakra korlátozódott, addig a kereszténységben, a Logosz testet öltése által, minden ember számára nyitva áll az út Szellemhez – Jóel 2,8 értelmében demokratikusan⁶². Az adott istenségtől való elhagyatottsággal megnyílik a lehetőség a hétköznapi tudatból kiinduló *kezdésre*, az őскеzdet, az arche elérésére. Ez összeköti Pünkösdot a hallgató és várakozó, az emberre váró istenséggel, az újkor Szellemével, Mihállyal, akihez csak a nyelvektől és szavaktól független gondolkodási erő segítségével közeledhetünk. Mihály a nyelvek szintje fölött marad, onnan „gondozza” a kozmikus intelligenciát.

A nyelvek csak addig használhatók, amíg még működik a néma nyelv az emberek között. Különbözik minden félreérthető marad. Ez a belátás az alapja annak, hogy megérthetjük egymást az érzékfeletti, nyelvekhez többé nem kötött gondolatok szintjén: „Szükségünk van valami olyan szellemiségre, ami nem pusztán a nyelvekből ered, hanem sokkal közvetlenebbül hajt ki a lélekből ... A nyelv hangzóba foglalja és a levegőn át közvetíti azt, ami az emberek között lejátszódik. A nyelvvel alapvetően az érzékleti világban mozgunk. Ha a lélek mélyebb rétegeiben értjük meg egymást, ha a nyelveken felül álló, érzéssel, a szív melegével áthatott gondolatokban értjük meg egymást, akkor ismét rendelkezünk eszközzel a nemzetközi megértéshez. Az ember szelleméhez vezető utat a nyelven túl kell megtalálnunk.

Ez azt is jelenti, hogy az antropozófiai mozgalomnak ebben a jelenlegi történelmi pillanatban minden egyéb világnézeti, pedagógiai, vallási és művészeti törekvés mellett keresnie kell

⁵⁸ Apostolok Cselekedetei 2,13; 2,15.

⁵⁹ Apostolok Cselekedetei 1,14; 2,1; 2,46; 4,24.

⁶⁰ A *thyo* töből ered: erősen lihegni, lehelni, tombolni, füstölni, füstölő áldozatot bemutatni, vö. „Thymian”

⁶¹ Apostolok Cselekedetei 7,57; 18,12; 19,29.

⁶² Jóel 2,28-29 vagy 3,1: „És leszen azután, hogy kiöntöm lelkemet minden testre, és profétálnak a ti fiaitok és leányaitok; véneitek álmokat álmodnak; ifjaitok pedig látomásokat látnak. Sőt még a szolgálóleányokra is kiöntöm azokban a napokban az én lelkemet.

valamilyen módon a gondolatok nyelvét. A közönséges hangzóbeszéd a levegőben mozog, az érzéki elemben él. Az a nyelv, amelyre az antropozófia törekszik – ezt inkább képszerűen kell érteni – a világosság tiszta elemében mozog majd, amely lélektől lélekig, szívtől szívig ér.

És a modern civilizációnak szüksége lesz egy ilyen megértési eszközre. Nemcsak a magasabb műveltség, hanem a mindennapi élet dolgaihoz is.”⁶³

A civilizáció számos jelensége mutatja ennek a kijelentésnek az időszerűségét, pl. egy olyan filozófia, mint a poststrukturalizmus, amelynek fő tézise, hogy minden szöveg értelmetlen.

A kisgyerekek és az archaikus népek közvetlen kommunikációját a lélek egy fajta tisztasága, átlátszósága és romlatlansága teszi lehetővé. Különleges tudatossággal írja ezt le egy olyan ausztráliai bennszülött törzs tagja, amelyik a „tisztán” maradt népekhez hasonlóan megőrizte az archaikus életmódot és szemléletet: „Az igaz emberek [így nevezik magukat a bennszülöttek] elsősorban azért képesek a telepátiára, mert sohasem hazudnak, nem tűrik az igazságtól való legcsekélyebb eltérést sem, a részigazságokat és a durva valótlanosságokat sem. Mivel nincs hazugság, nincs rejtegetni valójuk sem. Olyan emberek élnek egy csoportban, akik nem félnek nyitva tartani a lelküket, hogy üzeneteket kaphassanak egymástól és küldhessenek egymásnak ... Az igaz emberek nem gondolják, hogy a hang rendeltetése a beszéd. Arra a szív és a fej központja való. Ha a hangot beszédre használják, megjelenik a hajlam a kicsinyes, fölösleges és szellem nélküli beszélgetésre. A hang rendeltetése az éneklés, az ünneplés és a gyógyítás ... Amíg valakinek az az érzése, hogy van valami a szívében vagy a fejében, amit el kellene rejtenie, addig nem tud működni az emberi kommunikáció.”⁶⁴

Az osztatlan és töretlen figyelem össze tudja kötni az embereket, akárhol legyenek is. Ez az egész világot kitöltő és betöltő figyelem az igazi magasabb Én, aki az archaikus embernél és a gyereknél még nem individualizáltódott, még nem egyén megnyilvánulása.

Az újkori emberiség a Grál kehely képében látta a megfelelő szellemi adományt. A viszonylag modern, már a tudati lélek jegyében álló attitűdre jellemző a kérdés fontossága, ahogy Wolfram von Eschenbach művében megjelenik. Fel kell tenni a lényeges kérdést, és tilos feltenni a lényegtelent, amint Lohengrin kalandja mutatja. A megfelelő utasításokat le lehet olvasni a Grálról, amely a közös figyelem központja. Magára vonja a figyelmet, és ezáltal táplálni, frissíteni tudja az embereket, mintha visszatérne a bűnbeesés előtti „idő”, amikor az érzékelés, a lélegzés és a táplálkozás *egyetlen* folyamat volt.

Ha a tudati lélek előkészítésének korában a Grál magára vonhatta is az őt körülvevő közösség figyelmét, az emberek igazi Énjét; a beköszöntő Mihály korszakban már semmilyen kívülről adódó kép sem segíthet az embernek fölfelé vezető *saját útján*. Csak az aktív figyelem lehet szolgálatára, amely maga választja meg a koncentráció vagy meditáció témáját is, és az osztatlan figyelem központjába állítja. Ha valaki más is adja vagy ajánlja a témát, a gondolkodásban vagy a képzelésben akkor is a saját figyelmünkből kell megteremtünk – a figyelem a téma „anyaga”. Ez teszi lehetővé, hogy a figyelem találkozzon önmagával a témában, felfedezze magát a tapasztalásban, és így valósul meg ebben a találkozásban az igazi Én-vagyok.

Az *új* közösség a közös figyelemben jön létre, amely maga a közös szellemi, ünnepi vacsora kelyhe a Földön. Minden igazi, teljességgel valódi közösség a Szent Grál, az igazi emberi Én-lények közössége. Mert csak az Én előfutára – az egoitás – aszociális, szükségszerűen az. De amint az összekapcsoló szimpátia válik meghatározóvá, az egyén, az individualitás közösségalkotóvá válik. Ez tükröződik abban a „nagy igazságban, amely abban a nagy

⁶³ Rudolf Steiner: *Gegenwärtiges Geistesleben und Erziehung*, GA 307, 1923. VIII. 17-iki esti előadás.

⁶⁴ Marlo Morgan: *Mutant Message*. A könyvben leírt tapasztalatok igazsága vitatott, ami nem csökkenti egyes kétségtelen igazságok – mint pl. az idézett rész – értékét.

törvényben jelenik majd meg, hogy a legegényibb, a legbensőségesebb módon megtalált igazságok a legáltalánosabb érvényűek is egyben.”⁶⁵

Az „általános”, az univerzális az isteni őszindividualitásból származnak, ezért csak individualitások, Énnel rendelkező lények foghatják fel őket, akik viszont összekapcsolódhatnak a közös figyelemben, amelyben a közös igazság és bölcsesség működhet, és akik így új csoportlélek foglalatává válhatnak. Ez az „összekapcsolódás” megtapasztalt valóság, nem pusztán intellektuális „megragadás”. A legegényibb, a meditáció válik az új szellemiség kelyhévé.

Az új közösséget alulról, az ember felől kezdeményezik a lelki (szellemi) szegények, akik nem tagadják meg és nem akarják megváltoztatni, hanem a kegyelem pillanatait követően mindig újra helyreállítják ezt a szegénységet. Mert ez a lélek befogadó készsége, az előkészített, befogadó, egyszersmind érző figyelemé, amelyet a maga individualitásában, és éppen ezért összekapcsolóan – „homothymadon” – otthonává tehet a Szent Szellem.

⁶⁵ Rudolf Steiner: *Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*, GA 102, 1908. VI. 1-jei előadás.

Utóhang

A keresztény korban a Grálról való tudás kezdetben „rejtett tudás”. Legendákban és mondákban megjelenő képe az új beavatás megismerésének érzékletes szimbóluma. Az új beavatás központjában Krisztus titka áll. A rávonatkozó kutatáshoz saját megismerési eszközöket kell elsajátítani, amelyek ma rendelkezésére állnak. A jelenben érlelődő lelki képességek kielégülést találnak majd azokban a megismerésekben, amelyekhez a Grál körüli közösség lényegesen hozzájárult.⁶⁶ Ezek adják a belső oldalt a kereszténység külső fejlődéséhez, és kifejezésre jut bennük, hogy milyen mély és szoros a Grál ideájának kapcsolata a kereszténységhez. A Grálról való rejtett tudás nyilvánossá válik és belső erőként mutatkozik meg.

Mindazonáltal nem mondható, hogy a Grálról való tudás akár csak szerény mértékben is áthatotta volna az emberiséget, és megtermékenyítően jelen lenne az életben. A lélek megbetegedése, amely a gondolkodásra is áterjedt, igen előrehaladott szintre ért. A magasabb világok vagy a Krisztus misztérium megismerése nem tudta áthatni a lelkeket. Hiányzik az alap, az „egészséges, előítélet-mentes gondolkodás”, amelytől a kikutatott valóság megértését remélhetnénk, a kidolgozásához szükséges munkát nem végeztük el.⁶⁷ Ugyancsak hiányzik a megismerési út követése és továbbfejlesztése, ami nélkül az antropozófia alapítója lehetetlennek tartotta a világ és az emberiség jelenét és jövőjét.⁶⁸ Ugyanezen okból nem lett az antropozófiai szellemtudományi mozgalomból világgraszoló kultúr-impulzus, ahogy Rudolf Steiner remélte. Az igazi, erővel rendelkező kereszténység visszavonulóban van – gyógyító ereje helyett az emberiséget egyre újabb betegségek támadják meg, és az emberek a legkülönbélebb, óriási választékban felkínált „ezoterikus” utakat követik.

Rudolf Steiner tett egy kijelentést Jézus-Krisztus és az írástudók viszonyáról. Ez vonatkozhatna a mi viszonyunkra az ő művéhez is: „Krisztus azt veti az írástudók szemére, hogy lelkükben nem állnak közvetlen kapcsolatban azzal a forrással, amelyből az élő Szó közvetlenül ered. Ebben az élő Szó meghamisítását látja, és kell látnia.”⁶⁹

A szellemtudomány a Rudolf Steiner összkiadás sírjában fekszik – ennek először természetesen így is kell lennie. Ahhoz, hogy feltámadjon, helyre kellene állítanunk a „közvetlen kapcsolatot” azzal a forrással, amelyből ez a szöveg, mint élő Szó eredt. Csak az ajándékba kapott mű meditatív-intuitív megközelítése ébreszthetné fel bennünk a képességet, hogy folytassuk és ezzel életben tartsuk, és kifejthesse hatását – és csak azzal tarthatjuk életben, ha folytatjuk. Mert „Ahrimáni az, ami valamilyen formában rögzített”.⁷⁰

⁶⁶ Vö. Rudolf Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriß*, GA 13, Gegenwart und Zukunft der Welt- und Menschheitsentwicklung c. fejezet.

⁶⁷ Vö. Georg Kühlewind: *Vom Umgang mit der Anthroposophie*, (Az antropozófiával való helyes bánásmód) 4. fejezet, Stuttgart, 1991.

⁶⁸ Vö. Georg Kühlewind: *Esoterik des Erkennens und Handelns*, A téma c. fejezet, Stuttgart, 1995.

⁶⁹ Rudolf Steiner: *Bausteine zu einer Erkenntnis des Mysteriums von Golgatha. Kosmische und menschliche Metamorphose*, GA 175, 1917. IV. 10-iki előadás.

⁷⁰ Ugyanott